

Poštnina plačana v gotovini

• GLASILO RAFAELOVE DRUŽBE
IN IZSELSJENSKÉ ZBORNICE •
V LJUBLJANI

ŠT. 8-9 • LETO IX.

1 9 3 9

»Izseljenski vestnik« bo izhajal odslej vsakega 1. v mesecu. — Uredništvo in uprava: pisarna Družbe sv. Rafaela, Tyrševa c. 31/L. v Ljubljani, telefon 40-41. — Naročnina: za Jugoslavijo letno 15 din, za dijake 12 din; za inozemstvo letno: Argentina \$ 3, Belgija 25 Blg. Frs., Francija 20 Frs., Holandija 1 Gold., Italija 15 Lit., Nemčija 2 RM, U.S.A. 50 c. — Oglasi po dogovoru. — Odgovorni urednik: Viktor Plestenjak, Ljubljana, pisarna Družbe sv. Rafaela na Tyrševi cesti št. 31/L. — Za Zadržno tiskarno v Ljubljani: Maks Blejec.

Katehet g. J. Premrov, dosedanji odgovorni urednik, je odložil uredništvo. Za vse dolgoletno delo mu izrekamo zahvalo. Vodstvo je izvolilo v novi uredniški odbor gg.: p. Kazimirja Zakrajška, Jožka Rozmana in Viktorja Plestenjaka.

•

Zaradi spremembe v uredništvu prosimo, da se odslej vsi rokopisi naslavljaajo na gori omenjeni naslov pisarne Družbe sv. Rafaela v Ljubljani.

Dopisi za prihodnjo številko, ki izide 1. oktobra, morajo biti v uredništvu najkasneje do 15. septembra.

•

Nova člana Izseljenske zbornice: Jugoslovansko podporno društvo sv. Barbare v Eysdenu, Belgija, in Kolo jugoslovanskih sester, podružnica v Celju.

Rojakom doma in po svetu! „Izseljenski vestnik“ naj bo izraz našega skupnega prizadevanja, verna podoba medsebojnih teženj in potreb.

Zato napolnite v njem prostor s svojo besedo!

H

Obrestujemo vloge na hranilne knjižice in v tekočem računu z najugodnejšo obrestno mero.

Dajemo posojila vsake vrste.

Kupujemo, prodajamo in posojujemo vrednosne papirje.

Opravljamo vse posle denarnih zavodov.

Dravska banovina jamči z vsem svojim premoženjem in davčno močjo za naše obveznosti.

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

Ljubljana
Maribor
Celje
Koševje

Ivan Škafar:

Socialni in gospodarski položaj prekmurskih in medjimurskih sezonskih delavcev v Baranji, Bački in Banatu v letu 1939.

Dozdaj smo pogrešali razprav, ki bi stvarno in izčrpno osvetlile oprašanje slovenskega sezonskega izseljenstva. Vse je bilo nekako daleč od nas, skozi meglene stene so se le nejasno kazali obrisi in dali komaj onim, ki jim na srcu leži skrb za prihodnost slovenskega naroda, slutiti obseg in važnost tega, posebno še v življenju Slovenske krajine vedno bolj zaznavnega pojava.*

Zato si je Družba sv. Rafaela zastavila nalogo, da tudi temu življenjskemu oprašanju našega naroda posveti svojo skrb. Pričujoča razprava mladega izseljenskega duhovnika iz Slovenske krajine je prvi, izredno važni dokument njenega doslednega prizadevanja, da iz lastnih dognanj poda osnove za vse nadaljnje delo v skrbi za naše ljudi, ki si izven meja ožje domovine služijo kruh. Isti nagibi so pretekle dni g. Škafarja ponovno privedli na pot med naše sezonce, zdaj v Nemčijo, isti nagibi so privedli g. patra Kazimirja Zakrjaška, da se je podal preko morja med ameriške rojake. Zahvaljujemo se našim oblastem, ki so pokazale razumevanje za to naše delo.

Le stvaren, po znanstvenih načelih utemeljen študij razmer med našimi izven rodne zemlje, more biti trdna podlaga uspešnemu delu za rešitev izseljenskega problema naše domovine.

Uredništvo.

Nekaj splošnih podatkov

V naši državi daje največ sezonskih izseljencev Slovenska krajina. Zadnja leta se je tudi v Medjimurju zelo dvignilo število sezonskih delavcev. Delovne sile iz teh dveh pokrajin odtekajo predvsem v treh smereh:

1. v Jugoslavijo,
2. v Nemčijo,
3. v Francijo.

V Jugoslaviji je letos zaposlenih 2012 sezoncev (1100 delavcev in 912 delavk) iz Slovenske Krajine in Medjimurja. Borza dela v Murški Soboti, ki jih je posredovala, izkazuje za letošnje leto sledečo statistiko (po srezihi):

* Razpravo o slovenskem sezonskem izseljevanju je napisal Rado Miklič, Tehnika in gospodarstvo, št. 3-4, 1939.

Srez	Moških	Žensk	Skupaj
Murska Sobota	588	555	943
Dolnja Lendava	500	220	520
Ljutomer	87	90	177
Ptuj	6	7	13
Maribor levi breg	2	15	17
Čakovec	104	199	303
Prelog	13	26	39
Skupaj	1100	912	2012

Največ sezonskih izseljencev je šlo letos v Nemčijo. Slo je 5674 delavcev in 5629 delavk — skupaj 9303. Statistika po srezih je naslednja:

Srez	Moških	Žensk	Skupaj
Murska Sobota	2709	2275	4982
Dolnja Lendava	717	609	1326
Ljutomer	78	77	155
Ptuj	10	8	18
Maribor levi breg	2	1	3
Brežice	1	2	3
Čakovec	945	376	1323
Prelog	801	175	976
Ivanec	165	64	229
Novi Marof	165	21	186
Varaždin	74	22	96
Koprivnica	5	1	6
Skupaj	5674	5629	9303

V Francijo je odšlo letos 1535 sezonskih izseljencev: 1189 delavcev in 346 delavk. To je razmeroma malo. Jugoslavija je torej letos zaposlila več sezoncev, kot jih je pa letos nanovo odšlo v Francijo. Statistika po srezih je takale:

Srez	Moških	Žensk	Skupaj
Murska Sobota	605	167	772
Dolnja Lendava	427	138	565
Ljutomer	118	31	149
Ptuj	11	0	11
Maribor levi breg	24	9	33
Čakovec	4	1	5
Skupaj	1189	346	1535

Vseh sezonskih izseljencev, ki jih je letos posredovala Borza dela v Murski Soboti, je 12.850, in to: 7963 sezoncev in 4887 sezonk. Skupna statistika sezonskih delavcev, ki so odšli letos v Jugoslavijo, Nemčijo in Francijo, je po srezih takale:

Srez	Moških	Žensk	Skupaj
Murska Sobota	5902	2795	6697
Dolnja Lendava	1444	967	2411
Ljutomer	285	198	481
Ptuj	27	15	42
Maribor levi breg	28	25	53
Brežice	1	2	3

Čakovec	1055	576	1631
Prelog	814	201	1015
Ivanec	165	64	229
Novi Marof	165	21	186
Varaždin	74	22	96
Koprivnica	5	1	6
Skupaj	7965	4887	12850

Iz obeh srezov Slovenske krajine je šlo letos v Jugoslavijo, Nemčijo in Francijo 9108 sezonskih delavcev in delavk (5346 + 3762), to je skoraj dve tretjini vseh delavcev, ki jih je letos Borza dela v Murski Soboti posredovala. V Jugoslavijo jih je šlo 1463 (888 + 575). V Nemčijo je odšlo 3426 sezoncev in 2882 sezonk — skupaj 6308. V Franciji je dobilo zaposlitev 1337 sezonskih delavcev (1032 + 305). V Francijo je šlo razmeroma malo ženskih delovnih moči.

Iz Medjimurja (sreza Čakovec in Prelog) je šlo na sezonsko delo:

- a) v Jugoslavijo 117 delavcev in 225 delavk, skupaj 342;
 - b) v Nemčijo 1746 delavcev in 551 delavk, skupaj 2297;
 - c) v Francijo 4 delavci in 1 delavka, skupaj 5;
- skupaj 1867 delavcev in 777 delavk, vseh 2644.

K Medjimurcem je treba šteti tudi precej onih, ki so všteti v srez Ljutomer. Občina Strigova je namreč v Medjimurju, politično pa spada v dravsko banovino (v srez Ljutomer). Po tem sodeč sta dali Slovenska krajina in Medjimurje v letošnjem letu okoli 12.000 sezoncev, Hrvaško Zagorje okoli 500; ostalih par sto pa je iz srezov Ptuj, Ljutomer, Maribor levi breg in Brežice.

Sezonsko izseljevanje — še neraziskan problem

Vprašanje sezonskega izseljevanja postaja — posebno zadnja leta — zelo pereče za slovenski in hrvaški narod. Na Hrvaškem mu zadnje čase posveča precej pozornosti — v mejah Hrvatske — Gospodarska sloga, v Sloveniji pa Račevalna družba (v Ljubljani, Mariboru in Crensovcih) ter Zveza poljedelskih delavcev v Murski Soboti.¹ Vedno bolj se čuti in spoznava, da sezonstvo tvori za Slovensko krajino in Medjimurje prav za prav osrednje vprašanje, najvažnejši problem, ki bo lahko imel še usodne posledice, če ga zanemarimo. Sezonsko vprašanje je namreč vprašanje, v katerem je obseženih vse polno raznih drugih vprašanj. Sezonsko vprašanje je sklop važnih vprašanj, ki se dele v tri velike skupine, v versko, narodno in socialno. Imamo sicer v teh stvareh po dnevnem časopisu že precej raztresenega, toda kdor globlje pogleda v to vprašanje, vidi, kako je to polje še popolnoma novo in sistematično neraziskano. Nimamo še podrobnih in izčrpnih razprav o vplivih sezonskega izseljevanja na versko življenje in narodno zavest sezoncev, socialni in gospodarski položaj sezonskega delavstva je še tudi premalo znan. Leta in leta se lahko gode sezonskim delavcem na raznih krajih velike socialne krivice — tudi vpričo tolikih raznih delavskih organizacij, ki naj ščitijo interese delavcev — in za vse to ne zvemo, ker smo se in se še premalo brigamo za te delavce. Sezonsko vprašanje vpije po socialno čutečih ljudeh, ki bi ga naj uredili po človečanskih vidikih in v duhu socialne pravičnosti.

Te vrstice hočejo biti poizkus, orisati socialni in gospodarski polo-

¹ Veliko se je o tem sezonstvu in njegovih vplivih obravnavalo tudi na kmečki anketi leta 1938. v Ljubljani.

žaj sezonskih delavcev iz Slovenske Krajine in Medjimurja, ki so na sezonskem delu v Podravini, Baranji, Bački in Banatu. In sicer vseh onih delavcev, ki jih je letos posredovala Borza dela v Murški Soboti, to je okrog dva tisoč delavcev. Ozrl se bom na kraje, kjer so zaposleni ti sezonski delavci; dalje obravnaval, kakšne so njihove plače, hrana, stanovanje, bolniška oskrba, delo itd. Pri obravnavanju se bom oziral predvsem na letošnje pogodbe,² sklenjene med delodajalci in zastopniki (polirji) sezonskih delavcev.

Pregled letošnjih prekmurskih in medjimurskih sezonskih naselbin v Jugoslaviji

Kraji, kjer so zaposleni za časa sezonskega dela delavci iz Slovenske krajine in Medjimurja, so že o raztreseni po ogromnih in nepreglednih ravninah ob spodnjem teku Drave, Tise ter ob Donavi.³ Pristave, kjer stanujejo sezonci, se nahajajo navadno daleč izven vasi. Okrog pristave se razprostirajo posestnikova polja. To so tako imenovane pustare, uprave, marofi, majuri. Letos so prekmurski in medjimurski sezonski delavci — večinoma pomešano — v teh krajih:

V Slavoniji (Podravini)

1. Na pristavi Lipine, Sušine-Gjurgjenovac. Tu je okrog trideset delavcev.
 2. G. Fekete Josip, Magadenovac, jih ima okrog 25.
- Oba kraja ležita severno od Našice. Na prvem mestu traja delo tri mesece, na drugem dva.
3. Na pristavi Ankindvor je okrog 50 sezoncev.
 4. G. Popović iz Osijeka jih ima na svoji pristavi osemnajst.
- Na Ankindvoru in pri Popoviću traja sezonsko delo tri mesece. Obe »pustari« se razprostirata južno od Osijeka. Na Ankindvoru je zaposlenih nekoliko delavcev tudi šest mesecev.

V Baranji

V Baranji — med Dravo, Donavo in državno mejo — leži državno posestvo Belje (»Državno dobro Belje«). Ni pa vsa Baranja državna last. Leta 1922. so začeli sem zahajati sezonski delavci iz Slovenske Krajine. Na deset in deset tisoč Prekmurcev je dobilo od tedaj tu zaposlitve in kruha. Belje je v Jugoslaviji največje industrializirano poljedelsko podjetje. Ime ima od vasi Bilje, ki leži sedem kilometrov severno od Osijeka. V tej vasi je namreč nekdanji lastnik tega posestva, princ Evgen Savojski, v začetku 18. stoletja zgradil svoj dvorec in tu je bila osrednja uprava vsega posestva. Princ Evgen Savojski je dobil Belje od avstrijskega cesarja Leopolda I. po sremsko-karlovaškem miru zaradi svojih zmag nad Turki. Bil je neporočen in ker ni imel direktnih potomcev, je posest po njegovi smrti pripadla nazaj kroni. Kot cesarsko posest so imeli Belje v oskrbi razni člani habsburške dinastije.

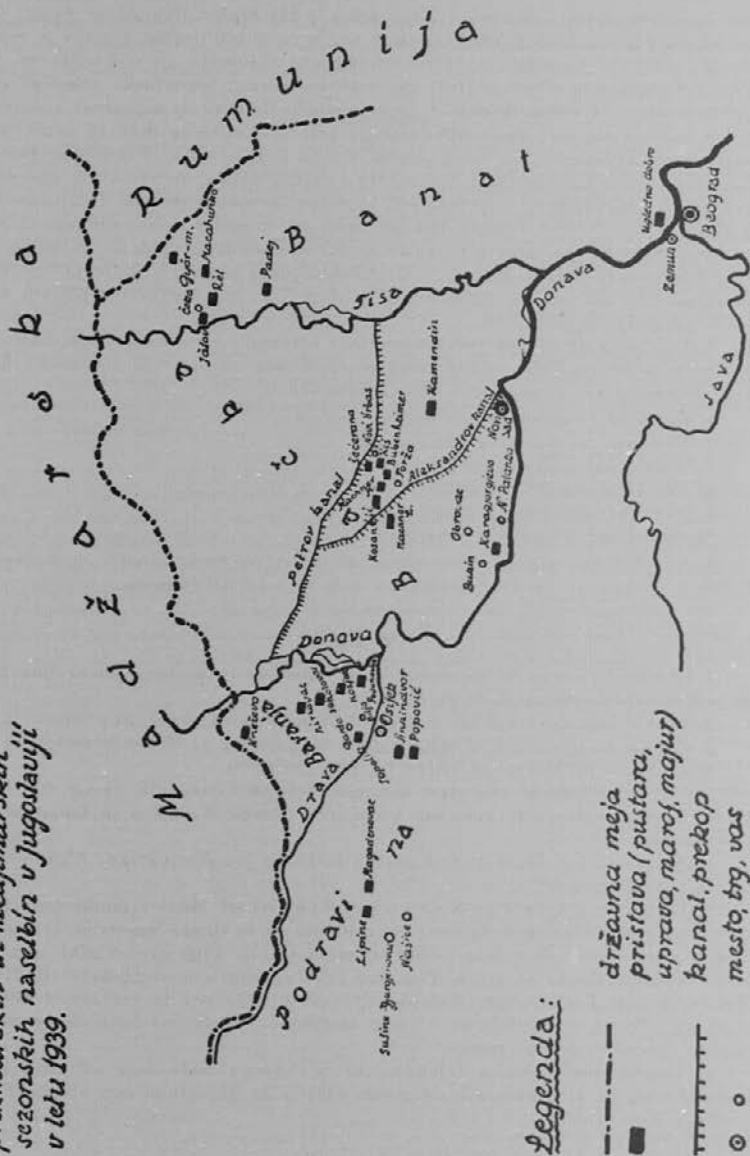
Tako je bilo do prevrata. Po prevratu so na podlagi mirovnih pogodb kronska posestva habsburške dinastije prešla v last držav-naslednic. Tako je Belje postalo lastnina Jugoslavije. Z zakonom o organizaciji in ureditvi državnega posestva Belje od 31. decembra 1921 je Belje postalo državna last, ki jo upravlja država v lastni režiji.

Belje je velika posest. Površina znaša 85.141 oralov ali okrog 50.000 hektarov.

² In na lastne zapiske, ki sem si jih napravil ob letošnjem obisku teh sezoncev.

³ Glej priloženi zemljevid prekmurskih in medjimurskih sezonskih naselbin v Jugoslaviji.

Geografski pregled
prekmurskih in medimurskih
suzonskih naselbin v Jugoslaviji
v letu 1939.

Njiv je 19.991 oralov, 18 oralov vinogradov, 1.244 oralov dvorišč in vrtov; travnikov in pašnikov je okrog 18.000 oralov, gozda je 24.600 oralov. Ostalo je neplodna zemlja, močvirje (posebno ob Donavi). Glavna direkcija je v Kneževem. Sedem šefov z direktorjem vodi vse delo (poljedelski, gozdni, trgovinski, tehnični, pravni, administrativni in računovodski).⁴ Naši sezonski delavci so zaposleni večinoma na njivah in zato spadajo pod poljedelskega šefa. Poljedelsko delo je razdeljeno na enajst upravnih edinic. Te so: Kneževo, Širine, Zeleno polje, Brestovac, Jasenovac, Mirkovac, Sokolovac, Kozjak, Podunavlje, Zlatna greda in Meca. So bili časi, ko so na vseh poljedelskih upravah bili zaposleni sezonski delavci izključno iz Slovenske krajine. Velike zasluge ima pri tem, da so sploh začeli delavci iz Slovenske krajine hoditi na delo v Belje in da so se tam tako usidrali za toliko let — sedanji šef Borze dela g. Kerec.⁵ Vodstvo državnega posestva Belje je bilo s prekmurskimi delavci ves čas zadovoljno in daje lepa priznanja o njihovih sposobnostih pri poljskih opravilih.

Zadnja leta ne delajo več prekmurski sezonci na vseh upravah. Letos je na državnem posestvu Belje okrog osem sto petdeset sezoncev iz Slovenske Krajine in Medjimurja ter so zaposleni na teh upravah:

1. Kneževo — okrog 260 delavcev;
2. Mirkovac — okrog 195 delavcev;
3. Sokolovac — okrog 140 delavcev;
4. Kozjak — okrog 180 delavcev;
5. Podunavlje — okrog 80 delavcev.

Sezonsko delo traja šest mesecev.

6. Razen tega ima g. Antić Joso na svoji pristavi Topolik v Baranji (pri Dardi) 37 sezoncev. Tu traja sezonsko delo dva in pol meseca.

V Bački

1. Sladkorna tovarna (šćerana), d. d. »Bačka« v Novem Vrbasu ima na svojih poljih zaposlenih okoli 55 delavcev.

2. G. Kiš ima na svoji pristavi pri Novem Vrbasu okrog 40 sezoncev.

3. Okrog 40 sezonskih delavcev dela na pristavi g. Bubenheimerja iz Torže.

4. G. Machner Mihael iz Torže jih ima okrog 30.

5. Na banovinskem posestvu Kosačić jih je zaposlenih okrog 70. Te »putare« se razprostirajo severno od Torže med Novim Vrbasom in kanalom kralja Aleksandra.

6. Na pristavi g. Machnerja Ludvika iz Torže (na desni strani Aleksandrovega kanala) je 20 sezoncev.

7. Državna ergela Karadjordjevo pri Novi Palanki ima zaposlenih okrog 115 sezonskih delavcev. Po velikosti je to druga največja vzrejalnica konj v naši državi. Površina posestva znaša okrog 3.100 oralov. Od tega je 200 oralov gozdov, ostalo so polja. Posestvo se razprostira med Donavo, Bukinom in Obrovcem, zapadno od Nove Palanke. Naravnih pašnikov in travnikov ni, pač pa so umetni. Posest je razdeljena na štiri »majure«. Ergela ima letos okrog 850 konj. Goji se posebno nonius pasma.⁶

8. Vleposestnik Djoko Djundjerski iz Novega Sada ima na svoji pristavi Kamendin okrog 110 sezonskih delavcev. Okrog 20 jih ostane tam stalno. Posestva je okrog 2000 oralov.

⁴ Cf. Ministarstvo finansija 1918—38, str. 167—182.

⁵ On je tako prvi usmeril tok prekmurskega sezonskega izseljevanja na jug, v našo državo, da ne bi delavci hodili na delo na Madžarsko (madžarska propaganda, narodni vidiki).

⁶ Gl.: Steinhauz Miroslav, Jugoslavenski nonius, Zagreb 1933, str. 34—46.

Pri sladkorni tovarni, v Kosančiču in pri Machnerju Ludviku traja sezonsko delo navadno 6 mesecev. V Kamendinu in na državni ergeli Karadjordjevo ostanejo sezonski delavci do sedem mesecev. Pri Machnerju Mihaelu, Kišu in Bubenheimerju traja sezonsko delo tri mesece.

V Banatu

1. Na veleposestvu g. Ledererja v Čoki je zaposlenih na pristavah (majurih) Jatov, Ret, Macahunka in Györ-majur okoli 550 prekmurskih in medjimurskih sezonskih delavcev. Delo traja šest mesecev. Veleposestvo se razprostira v severnem Banatu med Tiso in rumunsko mejo. Delavci so zaposleni pri poljskem delu (kosijo, sušijo itd.), delavke pa v vinogradih in v rožnih nasadih, kjer se goji na stotine raznih vrst. Tu je tista zelo znana, edinstvena vinska klet v Jugoslaviji.

2. Posestnik Matajić Vaso v Padeju ima na svoji pristavi pri Padeju okoli 25 sezonskih delavcev. Na sezonskem delu ostanejo delavci šest mesecev. Padej leži južno od Čoke.

3. Poljedelska in gozdna fakulteta v Zemunu ima vzorno posestvo (»ugledno dobro«) preko Donave v Banatu na izsušenih obrežnih delih Donave. Letos grade tu nova gospodarska in stanovanjska poslopja. Zaposlenih je okrog 30 delavcev. Delo traja šest mesecev.

•

Delovni čas sezonskega dela je torej zelo različen. Najkrajši je dva meseca, najdaljši sedem. Delo je v glavnem poljsko: okopavanje sladkorne pese, koruze, košnja sena in otave, žetva, mlatitev itd. Oni delavci, ki so zaposleni dva meseca in pol, oziroma tri, se še v jesen v veliki večini zopet povrnejo nazaj na jesensko poljsko delo (spravljanje koruze).

Prekmurski in medjimurski sezonski delavci so letos zaposleni torej pri sedemnajstih posestnikih, oziroma veleposestnikih. Stanujejo na 24 pristavah (pu-starah, upravah ali majurih), raztresenih po rodovitnih ravninah v Podravini, Baranji, Bački in Banatu.

Statistika števila delavcev in delovnega časa po sezonskih naselbinah je sledeča:

Kje so	Število delavcev	Koliko mesecev traja delo	Dnevno se dela
Lipine	okoli 30	3	od sončnega vzhoda do zatona
Magadenovac	„ 25	2	„ „ „ „ „
Ankindvor	„ 50	3 (6)	„ „ „ „ „
Popović	18	3	„ „ „ „ „
Topolik	37	2½	„ „ „ „ „
Belje (na petih upravah)	okoli 850	6	12 in 10 ur
Sečerana, Novi Vrbas	„ 55	6	od sončnega vzhoda do zatona
Kiš	„ 40	3—6	„ „ „ „ „
Bubenheimer	„ 40	3	„ „ „ „ „
Machner Mih.	„ 30	3	„ „ „ „ „
Kosančič	„ 70	6	„ „ „ „ „
Machner L.	„ 20	6—7	„ „ „ „ „
Karadjordjevo	„ 115	6—7	„ „ „ „ „
Kamendin	„ 110	6—7	„ „ „ „ „
Čoka (na štirih majurih)	550	6	11 ur
Padej	25	6	od sončnega vzhoda do zatona
Zemun	30	6	12 in 10 ur

Vseh . . . 2095

V tej številki je navedeno tisto število delavcev, kolikor jih je bilo na pristavah ob času mojega obiska (od 23. maja do 24. junija). To število je nekoliko višje od števila, ki ga v svoji statistiki izkazuje Borza dela v Murski Soboti.⁷ Vzrok je v tem, da včasih vzame vodja delavcev zaradi potrebe več delavcev, kot se je pa prej pri pogodbah dogovorilo. Tudi se rado zgodi, da se ta ali oni delavec kmalu vrne domov ali pa odide drugam. Na vse to mora delovodja pri najemanju delavcev računati in vzeti zato na delo nekaj več delavcev. — Iz zgornje statistike je tudi takoj razvidno, da delovni čas traja za veliko večino delavcev šest do sedem mesecev. Od 2100 delavcev jih je le okrog 200 najetih za dvo- do tro-mesečno sezonsko delo in od teh se jih precej v jeseni povrne nazaj na delo, ki traja takrat 5 do 6 tednov. — Dnevno se dela navadno od sončnega vzhoda do zatona z običajnim odmorom: ob 7 pol ure za zajtrk, opoldne eno uro za kosilo in popoldne pol ure za južino. Le na treh krajih je določen krajši delovni dnevni čas. Za državno posestvo Belje traja dnevno delo od 1. maja do 30. septembra 12 ur, od 1. oktobra dalje 10 ur. Na Čoki traja dnevno delo 11 ur. V Zemunu: od 1. maja do 31. avg. 12 ur, od 1. septembra dalje 10 ur. Tako predpisujejo letošnje pogodbe.

Pogodbe

Vseh sklenjenih pogodb (kontraktov) za letošnje sezonsko delo je deset.⁸ Te so:

1. za pristavo Lipine za 32 delavcev, 16 prvorazrednih in 17 drugorazrednih;
2. za Ankindvor za 50 delavcev (25 + 25);
3. za državno posestvo Belje za okoli 850 delavcev;
4. za sladkorno tovarno »Bačka« d. d. pri N. Vrbsu za 118 delavcev (60 + 58);
5. za pristavo Machnerja Mihaela 60 (42 + 18) na šest mesecev in 85 (44 + 41) na tri mesece, skupaj za 145 delavcev;
6. za Machnerja Ludvika za 20 delavcev;
7. za Karadjordjevo (število delavcev ni navedeno);
8. za Kamendin (število delavcev ni navedeno);
9. za Čoko, skupno za 500 delavcev;
10. za fakultetno posestvo v Zemunu za 29 delavcev.

Nekatere pogodbe so skupne za več pristav, oziroma posestnikov. Svojih lastnih pogodb nimajo: Fekete-Magadenovac, Popović, Antić Joso za Topolik, Kiš, Bubenheimer, Kosančić in Padej (Matajić Vaso). Banovinsko posestvo Kosančić in Matajić Vaso v Padeju sta n. pr. za lansko leto imela vsak svojo pogodbo. Letos je nimata. V formalno-pravnem oziru so nekatere pogodbe bolj izdelane, druge manj. Najbolj popolni in natančni sta pogodbi za državno posestvo Belje in za poljedelsko fakulteto v Zemunu. Nekatere pogodbe so zelo splošne in pomanjkljive. Enotnosti ni niti v sestavi. Tri pogodbe, za sladkorno tovarno v Novem Vrbsu, za Čoko in za Machnerja Mihaela so sestavljene v slovenskem, ostale v srbskem jeziku.

Pogodbe določajo v glavnem, koliko delavcev se vzame na delo, kakšno delo opravljajo, delovni čas, plače, prehrano, bolniško oskrbo, prevoz delavcev, prevoz zaslужenega zrnja, nedeljsko delo oziroma počitek; starostna leta delavcev, kdaj se izplačuje zaslužek, kaj vse morajo delavci prinesiti s seboj; pravice, dolžnosti in plačo vodje delavcev (polirjev) ter podobno.

⁷ (1. str. 122 zgoraj).

⁸ Toliko jih ima namreč sresko načelstvo, oziroma Borza dela v Murski Soboti.

Zaslужek delavcev

1. Na pristavi Lipine. Prvorazredni delavci dobijo za vse tri mesece 550 kg pšenice iz letošnjega pridelka in 150 din v gotovini ter za hrano dnevno 5 din. Drugorazredni delavci dobijo 450 kg pšenice iz letošnjega pridelka, 150 din v gotovini in za hrano dnevno 5 din. Denar se plačuje mesečno nazaj po 50 din. Denar dobi za vse polir, ki mora potem delavce izplačati. Pšenica se dobi po končani mlatitvi, to je na koncu sezonskega dela; tako dolgo leži kot jamstvo. Delodajalec spravi zaslužen zrnje na svoje stroške na železniško postajo Sušine-Gjurgjenovac, toda v delavskih vrečah. Izjemoma in v neobhodno nujni potrebi morejo dobiti kakšen manjši predujem od svojega zaslužka. Pogodba ne določa nobene starostne dobe za delavce. Delavci morajo biti »močni in sposobni« za delo.

2. Pogodba za Ankindvor določa, da delavci ne smejo biti mlajši kot 18 let in ne starejši kot 55 let. Za tromesečno delo, — ako bi pa mlatitev še dalj trajala, »so delavci dolžni ostati par dni še dalje, da mlatitev končajo«, — dobijo: moški 500 kg pšenice in 600 din v gotovini, ženske 400 kg pšenice in 500 din v gotovini.

Zaslužena pšenica se postavi na postajo Petrovci-Križevci v Slovenski Krajini, kjer se takoj delavcem razdeli. Denarni zaslužek se delavcem izplača po končanem delu na pristavi Ankindvor. Delavci so dolžni delati dnevno eno uro dalje kot domači delavci. Onih deset delavcev, ki ostanejo na šestmesečnem delu, dobi: moški 1400 din in 600 kg pšenice; ženske 1200 din in 500 kg pšenice.

3. Na državnem posestvu Belje se opravlja skoraj vse delo v akordu, ostalo za dnevno plačo. O tem, kdaj delajo sezonski delavci v akordu ali za dnevno plačo, odloča poljedelska uprava. Dnevnica prvorazrednih delavcev znaša 14 din, drugorazrednih 12 din. Za akordno delo imajo delavci plačano od orala. Na primer:

- za vse delo skozi vse leto pri sladkorni pesi 550 din;
- za obdelovanje repe 350 din;
- za konopljo (košnja, vezava, zložitev v kupe) 220 din;
- za koruzo (okopavanje) 40 oziroma 48 din;
- za trganje koruze (60 litrov) 0.75 oziroma 1.25 din;
- za košnjo trave, detelje, lucerne 30 din;
- za sušenje sena 25 din;
- za sušenje lucerne itd. 30 din;
- za košnjo zelene krme 20 din;
- za košnjo otave (za čiščenje) 15 din;
- za košnjo otave 30 din;
- za sušenje otave 20 din;
- za pospravljanje koruzišča 30 din;

za košnjo žitaric: a) za nepoležano 60 kg, b) za poležano 70 kg zrnja od orala. Za poležano se smatra takrat, če je poležanega najmanj polovica. Če se žitarice kosijo s stroji, se plača za vezanje in zložitev snopov v križe 35 kg od orala. Za mlatitev se plača 2.5% od namlačenega zrnja.

za obdelovanje sirka, sejano na 14 in pol col (37,7 cm), oziroma na 16 col (41,6 cm), to je za preredčitev, trikratno okopavanje itd. 576 din oziroma 502 din. Za delo pri lanu se plača na dolnjih upravah 200 din, na gornjih 250 din. Za pospravljanje repnih sadik se plača od orala 220 din.

Na vsakih 30 delavcev se plača po ena kuharica za vse dneve (tudi nedelje in praznike) po 14 din dnevno.

Zaslužen zrnje (za časa žetve in mlatitve) se izda ali v naravi ali pa se

izplača po ceni, ki jo žitarice imajo ob času žetve oziroma mlatitve na borzi v Novem Sadu.

Delavci ne smejo biti mlajši kot 18 let, delavke ne mlajše kot 17 let. Gornja starostna meja je za moške 45 let, za ženske 40 let. Kot kavcija se delavcem prva dva meseca odtegne pri plači po 75 din, ki se izplača šele na koncu sezone. Če pa delavec pred koncem sezone neopravičeno odide ali če stavka, kavcije ne dobi nazaj. Točenje in prodajanje alkoholnih pijač po delavskih stanovanjih je najstrožje prepovedano.

4. Sladkorna tovarna, Novi Vrbas. Pogodba določa za delavce sledečo plačo:

prvorazredni dobi za 6 mesecev	600 kg pšenice in 1.300 din,
drugorazredni dobi za 6 mesecev	500 kg pšenice in 1.000 din.

Zaslужek se delavcem izplača najkasneje v mesecu septembru. V primeru, da delavci ne opravijo vsega dela v šestih mesecih, ima delodajalec pravico zadržati delavce še 15 do 20 dni; plača se potem računa delavcem dnevno. Ta dnevni zaslužek se določi tako, da se šestmesečna plača deli s številom dni, v pogodbi določenih (6×30).

5. Pogodba za Machnerja Mihaela določa delavcem:

a) za šestmesečno delo:

prvorazredni delavec dobi	600 kg pšenice in 1.300 din,
drugorazredni delavec dobi	500 kg pšenice in 1.000 din,

b) za tromesečno delo:

prvorazredni delavec dobi	600 kg pšenice in 200 din,
drugorazredni delavec dobi	500 kg pšenice in 100 din.

Zaslужek se izplača najkasneje v mesecu septembru. Ta pogodba določa v posebni klavzuli, da na koncu sezone plača delodajalec vsakemu pridnemu delavcu, ki bo svoje delo vestno izvrševal, še 100 din nagrade.

6. V pogodbi za delavce pri Machnerju Ludviku sta določeni dve vrsti plač, kakor za Belje: namreč dnevnice in plača za akordno delo. Za šestmesečno delo dobi:

prvorazredni delavec mesečno 175 kg pšenice in 50 din — skupaj 1050 kg pšenice in 300 din v gotovini,

drugorazredni delavec mesečno 150 kg pšenice in 50 din — skupaj 900 kg pšenice in 300 din v gotovini.

Plače za akordno delo so: za delo pri koruzi skozi vso sezono — ena osmina vsega koruznega pridelka. Ves pridelek se stehta in osmi del pripada delavcem. Za košnjo in mlatitev pšenice, ječmena in ovsu dobe delavci eno dvanajstino. Za 15.000 kg zaslužene pšenice plača prevoz v Mursko Soboto delodajalec. Za delo pri konoplji dobijo delavci za oral 200 dinarjev. Razen tega dobijo še po 0.75 din od 100 kg konoplje, ko se je namočila in posušila in jo pomagajo povezati v snope in spraviti domov. Za delo pri košnji in sušenju sena dobijo delavci po 50 din od orala. Če je kak delavec zaposlen pri prehrani svinj, goved ali konj, dobi za to delo mesečno še 100 din posebej. Delodajalec je dolžan po šestih mesecih zaslužek v denarju izplačati in zasluženo zrnje izdati. Delodajalec ali njegov namestnik ima pravico takoj odpustiti vsakega delavca, ki bi se vdal pijači ali bi med delavci povzročal prepir in nemir ali ki bi bil nepokoren — in to, odpustiti brez vsake odškodnine. Za vsako namerno napravljeno škodo odgovarja delavec.

7. Delavci na državni ergeli Karadjordjevo dobijo po pogodbi sledečo plačo za sedemmesečno delo:

prvorazredni za pet mesecev mesečno 250 kg pšenice — skupaj 1250 kg pšenice in za ostala dva meseca 500 kg koruze,

drugorazredni za pet mesecev — skupaj 1000 kg pšenice in za ostala dva meseca 400 kg koruze.

Uprava ergele plača prevoz za sedem vagonov zasluženega zrnja do Murske Sobot. Predelavci dobijo kot posebno nagrado 100 kg pšenice. Dva delavca, ki strežeta pri mlatitvi, dobijo po 200 kg pšenice; a ostali ki so zaposleni pri mlatitvi, po 150 kg kot nagrado za čas, ko se ta vrši. Delavci, ki se uporabljajo kot stalni vozniki, kravarji ali so zaposleni v delavnicah in pri specialnih delih, dobijo posebno nagrado v denarju, ki znaša dnevno 5 din. Obračun za izplačilo zaslužka se napravi na koncu vseh poljedelskih opravil. Če dobi kateri delavec kaj izplačanega med sezonskim delom, se to na koncu pri izplačilu odšteje.

8. V Kamendinu dobijo:

prvorazredni delavci za mesece april, maj, junij in julij po 300 dinarjev, za avgust 600 kg pšenice in rži. Za mesece september, oktober in do 15. novembra dobijo mesečno po 300 din. Za sedem in pol mesečno delo dobijo ti delavci 1950 din in 600 kg zrnja.

drugorazredni delavci dobijo za mesece od aprila do julija po 240 din, za avgust 450 kg pšenice in rži, za september, oktober, do srede novembra po 240 din, skupaj 1560 din in 450 kg zrnja.

Denarni zaslužek se izplačuje mesečno, pšenica se izda v Murski Soboti ali v Kamendinu. Eno petino prevoznih stroškov nosi delodajalec. Obračun vsega zaslužka se napravi na koncu sezone dobe. Če se delavcu že kaj med letom izplača, se mu to pri končnem obračunu odtegne.

9. V Čoki so delavci kategorizirani in štiri vrste:

I. kategorija sestoji iz onih moških delavcev, ki so dopolnili 21. leto starosti, to je, ki so rojeni v letih 1917., 1916. itd. Teh je okrog 50. Njihova plača je sledeča:

za meseca maj in junij po 300 din, skupaj 600 din,

za meseca julij in avgust mesečno po 300 kg pšenice, skupaj 600 kg,

za meseca september in oktober mesečno po 225 din, skupaj 450 din.

Razen tega dobijo mesečne nagrade po 50 din, to je 300 din za vso sezono. To nagrado dobijo tisti delavci, ki delajo v hlevih pri živini. Delavci, ki delajo kakršno koli delo zunaj na polju (škropljenje vinogradov, okopavanje itd.), dobijo mesečno nagrado v znesku 120 din, to je 720 din za vso sezono.

II. kategorijo tvorijo tisti moški delavci, ki so se rodili v letih 1918. do 1922., izjemoma zaradi siromaštva tudi 1923. leta. Teh delavcev je okrog 70.

III. Zopet druga kategorija, ki jo tvorijo ženske delavke, ki so se rodile v letih 1921., 1920., 1919. itd. nazaj. Teh je okrog 250.

Za ti dve kategoriji je določena sledeča plača:

za meseca maj in junij po 250 din, skupaj 500 din,

za meseca julij in avgust po 225 kg pšenice, skupaj 450 kg,

za meseca september in oktober po 200 din, skupaj 400 din.

Razen tega dobijo ti delavci mesečno nagrado po 120 din, za vso šestmesečno sezono skupaj 720 din. To nagrado dobijo za delo pri čiščenju različnega rožnega semena ali za delo na polju itd. Ta mesečna nagrada se deli vsak mesec na 24 delovnih dni in pride na dan po 5 din. Ako kateri delavec ne bi vršil dela vzporedno z ostalimi ali slabše, se mu od te nagrade odtegne, oziroma se mu nagrada sorazmerno zmanjša.

IV. Posebno kategorijo tvorijo dekleta, ki so se rodila v letih 1922. in 1923., ki so »telesno in duševno zadostno razvita in so zaradi siromaštva v družini primorana iti na delo«. Teh delavk je okrog 130.

Plača za to kategorijo delavk je:

za meseca maj in junij po 225 din, skupaj 450 din;
za julij in avgust po 200 kg pšenice, skupaj 400 kg;
za september in oktober po 175 din, skupaj 350 din.

Razen tega dobijo dnevno nagrado za katero koli delo po 3 din, to je mesečno za 24 delovnih dni 72 din, za vso sezono 432 din.

Delodajalec se zaveže, da zasluženno pšenico postavi delavcem brezplačno do železniških postaj Murska Sobota, Gornja Lendava—Mačkovci, Petrovci—Križevci, Dolnja Lendava in Slatina Radenci. Na zadnjo postajo samo v tem primeru, če bo zaslužek v pšenici za delavce iz tega območja znašal poln vagon, sicer pa na postajo v Murski Soboti.

10. Delavci pri agronomski fakulteti v Zemunu »ne smejo biti mlajši kot 18 let, isto velja tudi za ženske delavke«. Delavci so dolžni opravljati poljedelska dela za dnevnicke ali v akordu, kakor to odredi delodajalec. Dnevne plače so:

prvorazredni delavci dobijo za vsak delovni dan 16 din;
drugorazredni delavci dobijo za vsak delovni dan 14 din.

Za delo v akordu se plača od orala:

za vse delo pri obdelovanju sladkorne pese 600 din;
za vse delo pri obdelovanju repe (za živino) 410 din;
za delo pri konoplji 220 din;
za delo pri koruzi 80, 70, 50, oziroma 40 din.

To je odvisno od tega, ali je treba koruzo redčiti ali ne in ali da uprava zemljo med redovi zrahljati ali ne.

Za trganje koruze (60 litrov) 0,80 din, oziroma 1,30 din;
za pospravljanje koruzišča (da se poreže in spravi v kupe) 40 din;
za nalaganje koruzišča na vozove 10 din;
za žetev nepoležanih žitaric 60 kg zrnja;
za žetev poležanih žitaric 70 kg dotičnega zrnja.

Za poležano se smatra takrat, če je poležanega najmanj polovica.

Za mlatitev dobijo delavci 2,5% od namlačenega zrnja;

za košnjo »soje« s srpom in vezanje v snope 80 din;

za delo pri grahu 60 din;

za delo pri »soji« (na 14 col = 36,4 cm) 80 din;

za delo pri grašku 100 din;

za košnjo trave, detelje itd. 35 din.

Plača se izplačuje mesečno za nazaj vsakega 15. dne. Plača od 1. do 15. dne v mesecu služi kot kavcija, da ostanejo delavci na delu. Če delavec brez razloga odide, ostane kavcija delodajalcu. Plača za akordno delo se izplačuje na koncu dotičnega dela. Zasluženno zrnje postavi delodajalec na svoje stroške na kraj predaje v Zemunu.

Takšne plače imajo letošnji sezonski delavci.

Kakor je razvidno iz pogodb, so plače zelo različne. Na nekaterih krajih se večina zaslužka izplačuje v naturalijah, v drugih mestih v gotovini. Na treh krajih se vrši delo tudi v akordu (v Belju, pri Machnerju Ludviku in na fakultetnem posestvu v Zemunu). Navadno so plače pavšalne (mesečne ali za vso sezono).

Treba je še omeniti plače za manjše skupine delavcev, ki nimajo svojih lastnih pogodb.

Sezonski delavci v Magadenovcu dobijo za dvomesečno delo:

- a) prvorazredni 375 kg pšenice in 100 din v gotovini,
- b) drugorazredni 350 kg pšenice in 100 din v gotovini.

Na Popovičevi pristavi pri Osijeku imajo delavci isto plačo, kot pri tro-mesečnem delu zaposleni delavci na Ankindvoru. V Topoliku dobivajo delavci za dva in pol mesečno delo:

- prvorazredni 150 din in 550 kg pšenice,
- drugorazredni 100 din in 450 kg pšenice.

V Padeju imajo sezonci sledeči zaslužek za šestmesečno delo:

- prvorazredni 600 kg pšenice in 1300 din,
- drugorazredni 500 kg pšenice in 1000 din.

Zanimiv je statistični pregled plač za vse skupine delavcev. Za kraje, kjer je možno, sem izračunal vrednost naturalnega zaslužka v dinarjih. Povprečno ceno za 100 kg pšenice jemljem 150 din, kolikor notira ob času žetve v Novem Sadu. Na ta način sem dobil povprečni mesečni zaslužek. Za tiste kraje pa, kjer delajo v akordu, se seveda na ta način ne da določiti povprečni mesečni zaslužek. Ta bi se dal določiti šele na koncu sezonskega dela na teh mestih, ko bi imel na razpolago seznam izplačil za akordno delo. To velja za Belje, Zemun in Machnerja Ludvika.

Statistika^a zaslužka za ostale kraje je naslednja:

Kraji	Število delavcev	Pšenica (kg)			Dinarjev redne plače			Mesečni zaslužek + nagrada v dinarjih		
		I. raz.	II. raz.	III. raz.	I. raz.	II. raz.	III. raz.	I. raz.	II. raz.	III. raz.
Lipine	3	550	450		150.—	150.—		325.—	275.—	
Magadenovac	2	375	350		100.—	100.—		331.25	312.50	
Ankindvor	3	500	400		600.—	500.—		450.—	366.50	
	6	600	500		1400.—	1200.—		585.—	325.—	
Popović	3	500	400		600.—	500.—		450.—	366.50	
Topolik	2½	550	450		150.—	100.—		350.—	310.—	
Tov. N. Vrbas	6	600	500		1300.—	1000.—		366.50	291.50	
Machner Mih.	3	600	500		200.—	100.—		366.50	283.—	
	6	600	500		1300.—	1000.—		366.50	291.50	
Karadjordjevo	7	1250	1000	pšenice				333.50	283.—	
	7	500	400	koruze						
Kamendin	7½	600	450		1950.—	1560.—		366.50	298.—	
Čoka	6	600	450	400	1050.—	900.—	800.—	445.—	382.50	305.25
								375.—		
Padej	6	600	500		1300.—	1000.—		366.50	291.50	
Machner Lud.	6	1050	900		300.—	300.—		302.50	275.—	

V statistiki so všeti v drugi razred delavci II. in III. kategorije v Čoki, ker imata enake plače, v tretji razred pa četrta kategorija delavcev v Čoki. Pri plači delavcev, ki so zaposleni pri Machnerju Mihaelu, je treba prišteti nagrade 100 din (za vso sezono) za pridne delavce. — Pri delavcih na Karadjordjevem ni všeto v plačo, kar ti zaslužijo pri mlatitvi kot nagrade, ki jih dobi precej delavcev. Koruzo sem računal (100 kg) po 120 din. — V Čoki znaša povprečna redna mesečna plača za prvi razred 325 din. Razen tega imajo nekateri izmed njih mesečne nagrade po 50 din, oziroma 120 din. Prvim pride torej povprečno na mesec 375 din, drugim 445 din. Drugorazrednim delavcem v Čoki pride redne plače mesečno

^a Upoštevati moramo še to, da delodajalec da delavcem razen tega še hrano in plačn prevoz na delo in nazaj.

povprečno 262.50 din + 120 din mesečne nagrade — skupaj 382.50 din. Delavke v tretjem razredu zaslužijo redne mesečne plače po 233.25 din + 72 din mesečne nagrade — skupaj mesečno 305.25 din. — K plači sezonskih delavcev pri Machnerju Ludviku moramo prišteti še zaslužek teh delavcev pri akordnem delu.

Vkljub temu, če vse to upoštevamo, vidimo, da je med plačami za razne kraje precej razlike in nam statistika precej jasno osvetljuje vprašanje plač sezonskih delavcev. — Vsaj približno sliko višine delavskih plač za Belje in Zemun dobimo, če izračunamo, koliko bi sezonci zaslužili, če bi ves čas delali za dnevno plačo. Mesečno bi dobili v Belju prvorazredni delavci — ako računamo na mesec povprečno 24 delovnih dni — 356 din, drugorazredni 288 din plače. Na fakultetnem posestvu v Zemunu bi dobili prvorazredni delavci 388 din, drugorazredni pa 356 din, pri obeh razredih mesečno po 48 din več kot v Belju. V akordnem delu je zaslužek seveda večji. Na obeh teh državnih posestvih se sedaj namreč ravna po načelu: če bi delavci v akordnem delu zaslužili (pri travi itd.) komaj toliko ali celo manj, kot je dnevna plača, potem ne opravljajo dotičnega opravila v akordu. Prav je tako.

Plače, pravice in dolžnosti polirjev

Prekmursko in medjimursko sezonstvo v Baranji, Bački in Banatu bistveno označuje že od početka njegov polirski značaj in sistem, ki ga ostala Slovenija ne pozna. Polirji so na eni strani iskali delovnega trga pri raznih veleposelstnikih v odnotnih ogromnih ravninah, na drugi strani pa doma najemali delovno moč. V mnogih desetletjih se je polirstvo razvilo v poseben poklic, oziroma stan, ki je bil posebno v časih, ko ni bilo pravega nadzorstva nad njim, zelo dobičkanosen. Na svojo roko so sklepali z veleposelstniki pogodbe za toliko in toliko delavcev in takšno ali drugačno plačo ter hrano. Sami so potem zopet na svojo roko sklepali doma pogodbe s posameznimi delavci, seveda za manjšo plačo. Vsa razlika v plači — včasih zelo velika — je šla v polirjev žep. Tudi pri hrani se je dalo precej zaslužiti, oziroma odtegniti delavcem (posebno mast, sol, fižol). Drug način izžemanja delavcev je bil, da so polirji najeli pri delodajalcu delo v akordu, sami pa najeli delavce za mesečno plačo ali za pavšalno plačo za vso sezonsko dobo. Delavci so tako delali v akordu, zaslužili pa navadno plačo. Vsa razlika je šla zopet polirju v žep. Polirji so bili mnogokrat edini krivi, da so delavci morali delati čez mero (po 14 do 16 ur dnevno) in da so dobivali tako slabo hrano. Gospodarji so bili navadno bolj malo krivi, da se je njihovim sezonskim delavcem slabo godilo. Mnogokrat za te krivice niti vedeli niso. Tako je tudi še danes. Pretežni delež krivde so nosili polirji. Ti so bili mnogokrat zelo neusmiljeni in ti so s svojo sicer neokretno roko, a toliko bolj surovim srcem, pisali najžalostnejše poglavje v zgodovini socialnega življenja Slovenske Krajine. Bile so sicer častne izjeme, a te so bile, posebno v prvih časih sezonskega izseljevanja, bolj redke.

Dober in pošten polir lahko mnogo dobrega napravi. Nepošten polir pa je naravnost nesreča za delavce, je pravi krvoses srčne krvi. V nravnem in socialnem oziru je kakor toča za poštene in neomadeževane duše. Njemu je bilo včasih vse dovoljeno. Še vesel je bil, če so delavci začeli nenravno živeti, da je potem tudi sam tem lažje stregel svoji menasitljivi pohoti po sli in mamonu. Sam je imel pravico, da je smel svojim delavcem prodajati vino, ki ga je poceni kupil in z dobičkom prodajal. Smel je imeti svinje, ki jih je hranil s pomijami in ostanki hrane. Zgodilo se je, da so imele te polirjeve svinje včasih boljšo hrano kot delavci sami, ali pa vsaj tako; a s to razliko, da je svinja ves dan počivala, delavec pa garal. Polirji so tudi delavcem, pod to ali ono pretvezo, odtrgovali pri

plačah in pri zasluženem zrnju. Vse to in podobno so lahko polirji delali, ker so bili skoraj brez vsakega nadzorstva. To velja v prvi vrsti za leta pred prevratom. Po prevratu so se začele te žalostne razmere počasi izboljševati. Posebno na državnih veleposestvih (v Belju) so začele take »neomejene pravice« polirjev kopneti. Držijo se pa še bolj ali manj privatnih veleposestev. Bil bi že čas, da bi se ves polirski sistem tako preuredil, da bi bil res delavstvu v dobrobit, ne pa, da bi še mogoče v naprej ostal s tolikimi solzami oškropljena izžemalnica človeške sile z neomejeno prostostjo in svobodo.

Običajno delovno področje polirja je: da nabira delavce doma, jih na gospodarjev poziv odpelje na pristavo, vodi nadzorstvo nad delavci pri delu, vodi kuhinjo, na mnogih krajih izplačuje zaslužek delavcem, deli pšenico ob povratku in skrbi za red v barakah. Zato imajo boljše plače. Te so zanimive.

Na pristavi Lipine dobiva »poduzetnik« (vodja delavcev — polir) za »nabiranje delavcev in svoje stroške« 3000 din, to je 1000 din mesečno, ki se mu izplačujejo mesečno za nazaj. Ves zaslužek delavcev v denarju in v naturalijah se obračuna s polirjem in ta potem oboje izplača delavcem. Polir mora jamčiti in odgovarjati za vso škodo, ki jo napravi on ali delavci, s svojo plačo in svojim premičnim in nepremičnim imetjem. Isti polir ima delavce v Magadenovcu in tam tudi dobiva kako odškodnino za svoj trud.

Na Ankindvoru dobiva vodja delavcev »za svoj trud pri nadziranju delavcev dnevnic po 25 din v gotovini«. Isti vodja delavcev ima sezonce pri Popoviću in v Topoliku, kjer jih nadzira in za to dobi gotovo tudi kako nagrado.

Na državnem posestvu Belje ima vodja delavcev (= nov izraz v pogodbah za polirja) dnevno 25 din, tudi ob nedeljah in praznikih ter ob dnevih, ko drugi ne delajo. Vodja delavcev nima pravice imeti svinj. Odpadki iz kuhinje so last delodajalca... Točen alkoholnih pijač po delavskih stanovanjih je najstrožje prepovedano. Niti vodja delavcev niti kdo izmed delavcev ne sme prodajati delavcem alkoholnih pijač. V naturalijah dobi vodja delavcev za vso sezono 600 kg pšenice. Kot nagrado za zbiranje delavcev in v povračilo stroškov, ki jih je imel pri tem, dobi vodja delavcev za vsakega delavca po 10 din. Ta nagrada se mu izplača na koncu sezone za toliko delavcev, kolikor jih ostane do konca sklenjenega roka. Vsak delavec dobi svojo plačo naravnost pri svojem upravniku, torej ne pri polirju.

V pogodbi za sladkorno tovarno v Novem Vrbasu je določeno, da dobi »nastojnik« (neke vrste podpolir) dnevno 25 din. Obračun glede zaslužka za vsakega delavca se vrši vedno v navzočnosti glavnega vodje skupine, za katerega pa ni v pogodbi določena nobena plača. Delavci namreč niso vsi pri enem gospodarju, vsaka taka skupina pa ima svojega »nastojnika«. Glavni vodja skupine »ima pravico zamenjati »nastojnika« posamezne skupine v 8 dneh, če ta ne vrši svojih poslov v redu.

Popolnoma isto je določeno v pogodbi za pristavo Machnerja Mihaela kakor za sladkorno tovarno v Novem Vrbasu. Samo, da še tu ni navedena niti plača »nastojnika«. Pogodbi sta si podobni; glavni vodja skupine, ki je obe pogodbi sklenil s obema delodajalcema, je namreč pri obeh ena in ista oseba, čigar delavci so na šestih krajih, sam živi večinoma doma.

V pogodbi za pristavo Machnerja Ludvika ni izrecno določena za vodjo skupine nobena plača.

Na državnih ergeli Karadjordjevo dobiva vsak »nastojnik« mesečno 500 kg pšenice. Za nabiranje delavcev pa dobi vodja delavcev mesečno 5 kg pšenice in 5 kg koruze za vsakega delavca za časa vse sezone ter dnevnic po 30 din.

V Kamendinu dobiva polir mesečno 600 din v gotovini in 100 kg zrnja. Na tej pristavi sme polir gojiti svinje.

Za Coko pogodba ničesar ne vsebuje o plačah vodje delavcev in »nastojnikov«. Tu ima glavni vodja delavcev (polir) menda 50 din dnevno, podpolirji (>fasmajstri) pa okrog 700 din mesečno.

Na fakultetnem posestvu v Zemunu ima vodja skupine dnevno 30 din, tudi ob nedeljah in praznikih ter kadar drugi delavci ne delajo. Pri odhodu dobi za stroške pri nabiranju delavcev 600 kg pšenice in po 10 din za vsakega delavca, ki ostane do konca sezone.

Toliko določajo letošnje pogodbe o plačah vodij skupin. Za Lipine in državna posestva je natančneje določena plača polirjev, za ostala zasebna veleposestva pa bolj malo ali skoraj nič.

Pravice in dolžnosti delavcev

Prevoz sezonskih delavcev

Za prevoz prekmurskih in medjimurskih sezoncev na kraj dela in nazaj krijejo stroške delodajalci.

Za delavce na pristavi Lipine plača delodajalec za prevozne stroške na sezonsko delo in nazaj domov 3100 din, za prtljago 150 din in za železniški prevoz zaslužene pšenice pavšalno 300 din. Za prevozne stroške so delavci obvezani šest dni brezplačno delati. V slučaju, da bi bil delavec len ali bi povzročal med delavci prepire, ga sme gospodar takoj odpustiti brez kritja potnih stroškov.

Za delavce na Ankindvoru plača delodajalec za prevoz delavcev na delo in po sezoni nazaj domov za enosmerno potovanje vodju delavcev po 55 din za vsakega delavca.

Za delavce v Belju plača prevoz delodajalec. Vsak delavec, ki se ne bi držal predpisov, zgubi pravico do dela in do prevoza domov kakor tudi do kavcije.

Prevozne stroške za delavce pri sladkorni tovarni v Novem Vrbasu plača delodajalec. Prepirljivim, neubogljivim delavcem, kakor tudi onim, ki se slabo obnašajo, ali so pijanci in hujskači, se jim, razen tega, da se odpustijo, odtegnejo od zaslužka potni stroški za prevoz na mesto dela in nazaj domov in nimajo pravice dalje zahtevati nobenega zaslužka. Isto velja za delavce, ki jih veže pogodba, sklenjena za Machnerja Mihaela.

Tudi Machner Ludvik krije vse potne stroške za svoje delavce. Če se pa delavec iz kakršnega koli razloga pred končanim sezonskim delom odpusti, nima pravice za kritje potnih stroškov. Isto velja za delavce v Kamendinu in na državni ergeli Karadjordjevo.

V Čoki morajo delavci v zameno za potne stroške delati brezplačno štiri dni. Uprava agronomske fakultete v Zemunu krije vse prevozne stroške za delavce.

Vsak delavec mora imeti delavsko knjižico. S seboj mora prinesiti koso (moški), oziroma srp (ženske in drugorazredni delavci). Delodajalci plačajo delavcem za vsakokratni prevoz polovično vozno karto, ker imajo delavci pravico do polovične voznine.

Prejšnja leta so splošno morali delati v zameno za kritje potnih stroškov določeno število dni. Letos zahtevata to še dve pogodbi.

Hrana

Delodajalci dajejo sezonskim delavcem tudi hrano. Količina hranil je navadno izračunana za celomesečno uporabo. Na 50 do 50 delavcev je določena po ena kuharica. Skrb za izdajanje hrane za vsak dan ima navadno vodja delavcev. Hrano kuhajo v velikih kotlih.

Za delavce na državnem posestvu Belje in »Uglednem dobru« agronomske

fakultete v Zemunu je — za posameznega delavca — izračunana sledeča množina hranil za dnevno prehrano:

Hranila	V Belju	V Zemunu	Mesečno
bele krušne moke (pšenična št. 6)	0.80 kg	0.80 kg	24 kg
bele moke št. 2	0.20 kg	0.20 kg	6 kg
krompirja	0.35 kg	0.30 kg	10,50 ozir. 9.— kg
fizola itd.	0.10 kg	0.10 kg	3 kg
soli	0.05 kg	0.06 kg	1,50 ozir. 1,80 kg
masti	0.05 kg	0.05 kg	1,50 kg
mesa	0.10 kg	0.10 kg	3 kg
sira	0.02 kg	0.02 kg	0,6 kg
mila za pranje perila in umivanje	0.035 kg	0.035 kg	1,05 kg
mleka	0.25 litra	0.25 litra	7,5 litrov
za začimbo, sadje, poboljš. hrane	0,50 din	0,50 din	9.— din

V Belju se mleko daje za mesece maj, junij, julij, avgust in september. V kolikor bi se ugotovilo, da gornja količina moke za peko kruha ni zadostna za prehrano in se ugotovi, da delavci kruha niso zametavali, se bo dajalo toliko krušne moke, kolikor je stvarno potrebno; največ do 1 kg dnevno. Če delavci kakoga hranila v celoti ne porabijo, se vrne delodajalcu. Od mesa, masti, mleka in začimb ne sme nič ostati, arapak se mora vsa količina sproti porabiti. Ako bi se ugotovilo, da se nahaja v krompirju ali fizolu primešanega kaj takega, kar je za prehrano delavcev neuporabljivo, se to vrne delodajalcu in ta bo količino neuporabljivega nadoknadil z uporabljivim. Delodajalec da potrebno količino drv za peko kruha, kuhanje, pranje, kopanje in gretje barak.

V Zemunu se mleko izdaja tedensko za mesece junij, julij, avgust in september, kadar je to delavcem potrebno. Za začimbe dobi vsa skupina delavcev (30) mesečno 270 din. Za zboljšanje hrane dobijo delavci povrtnin, ki se na posestvu goje, kolikor je potrebno.

Na pristavi Lipine dobe delavci za hrano po 5 din. Denar dobi vodja skupine in ta potem skrbi za hrano.

V onih krajih se splošno računa skupna hrana za delavce po 5 dinarjev. »Hrana za težake se računa v denarju dnevno 5 dinarjev.«¹⁰

Ostale pogodbe imajo določbe, koliko dobijo delavci raznih hranil mesečno. Statistika zanje je sledeča:

Hranila	AnKindvor	Slad. tov., N. Vrbas	Machner Mihael	Machner Ludvik	Drž. erg. Karadj.	Kamendin	Čoka
krušne moke	22 kg št. 4	28 kg št. 6,5	28 kg št. 6,5	28 kg št. 5,6	34 kg	37 kg kruha	22 kg
bele moke (za kuhanje)	8 kg	5 kg	5 kg	6 kg		5 kg	8 kg
masti	1,50 kg			1,50 kg	1,50 kg	1,50 kg	1,50 kg
soli	1,25 kg	1,50 kg	1,50 kg	1 kg	1,50 kg	1 kg	
mesa	2 kg	2 kg	2 kg	2 kg	2,50 kg	2 kg	2 kg
fizola in podobno	3 kg	3 kg	3 kg	3 kg	3 kg	3 kg	2 kg
krompirja	12 kg	10 kg	10 kg	12 kg	12 kg	12 kg	12 kg
kisa	1 liter						po potrebi
začimbe	po potrebi	10 din	10 din	5 din	6 din	po potrebi	po potrebi
marmelade						1,50 kg	
slanine							1 kg
paprike							5 kg

¹⁰ Upute povjerenicima, Pokreti gospodarske sloge, str. 6.

Iz vrste hranil je razvidno, da je hrana precej enolična. V glavnem se menja le: krompir, fižol, mesna hrana in hrana, pripravljena iz moke. Topla hrana se je navadno trikrat na dan, zjutraj, opoldne in zvečer. Za zajtrk je določeno pol ure, za kosilo ena ura in za južino pol ure. Za Čoko pogodba izrecno pravi: »Delodajalec se zaveže, da bo dajal hrano trikrat na dan in to vedno toplo, zlasti morajo dobiti delavci tople zajtrk, to je juho ali mleko ali kavo.«

Nedeljski počitek in nedeljsko delo

Od desetih letošnjih pogodb za prekmurske in medjimurske sezone delavce v Podravini, Baranji, Bački in Banatu jih ima le šest določbe glede praznovanja nedelj in praznikov ter o nedeljskem delu.

Pogodba za pristavo Lipine kratko pravi: »Ob nedeljah in praznikih delo počiva.«

Pogodba za Ankindvor nima ničesar določenega glede praznovanja nedelj in praznikov.

Pogodba za državno posestvo Belje v svoji 11. točki pravi: »Delavci praznujejo razen državnih praznikov praznike: vnebohod, binkoštno nedeljo in ponedeljek, Telovo, sv. Peter, Marijino vnebovzetje, Marijino rojstvo in vse svete, toda (delavci) so dolžni delati tudi ob nedeljah, kadar je to posebno nujno; za časa spravljanja sena in žetve ter mlative — za dnevno plačo ali za akordno plačo ter 50 odstotni dodatek od redne dnevnice.« — Ti prazniki so naštetni za katoliške delavce. Pogodba navaja tudi pravoslavne praznike.

Pogodba za sladkorno tovarno Novi Vrbas nima nobenih določb o praznovanju nedelj in praznikov. Ravno tako ni ničesar v pogodbi za delavce pri Machnerju Mihaelu in na državni ergeli Karadjordjevo.

Pogodba za Machnerja Ludvika ima v svoji 9. točki sledeče: »Kot prazniki pridejo v poštev razen državnih praznikov tisti, ki se običajno praznujejo na posestvu.«

V pogodbi za Kamendin je (v točki 4. a) naslednje: »Delavcem so v toku sezonskih opravil... odobreni sledeči prazniki, kadar celo podjetje praznuje, in to so: veliki petek, velikonočna nedelja in ponedeljek, binkoštna nedelja in ponedeljek, Telovo in Marijino vnebovzetje. V kolikor se bo te dneve delalo iz katerega koli vzroka, bodo delavci prejeli razen svoje redne plače še dnevnicu za ta dan.«

Za sezonce v Čoki velja: »Ob nedeljah in praznikih se ne dela. Izjema je samo v nujnem primeru, ko preti nevihta. Za delo, ki ga bodo delavci v nujnih primerih opravljali ob nedeljah in praznikih, plača delodajalec: razen zgoraj omenjene plače še 15 din na dan delavcem prve kategorije in 12 din delavcem druge kategorije.«

V Zemunu sezonski delavci ne delajo ob nedeljah in praznikih. Ti dnevi se uporabijo za ureditev stanovanja in pranje perila. Če je delo posebno nujno, so delavci dolžni delati tudi ob teh dnevih. Praznujejo se ti prazniki: vnebohod, binkoštna nedelja in ponedeljek, Telovo, veliki in mali Šmaren in vsi sveti. Ako delavci delajo v nedeljo ali praznik — bodisi za dnevno plačo ali v akordu, dobijo še 50 odstotkov redne dnevne plače (to je 8 din za prvorazredne delavce, oziroma 7 din za drugorazredne).

Stanovanja in higiena

Na vseh krajih, kjer so zaposleni prekmurski in medjimurski sezonski delavci, imajo ti brezplačna stanovanja. V glavnem so to spalnice. To so tako imenovane barake. Na nekaterih krajih so to poslopja, posebej v ta namen napravljena (na primer: v Belju, Čoki, Zemunu), na drugih krajih spijo delavci v bivših

živinskih hlevih (konjskih, govedskih ali celo svinjskih!). Postelje imajo delavci na državnem veleposestvu Belje. Na nekaterih mestih spijo delavci na tleh (na slami), v nekaterih barakah so postelje napravljene iz desk (pokrite s slamo); v višini okrog enega metra je napravljen iz desk ob daljših stenah neke vrste oder, ki je proti sredini sobe nekoliko nagnjen. V nekaterih barakah so postelje enonadstropne: nad takim »odrom« se dviga v višini okoli dveh metrov še drug »oder«. Nekatere spalnice so prostorne, svetle, zdrave in lepo pobeljene; druge so zelo nezdrave, posebno v bivših hlevih. To so temni prostori. V bližini se morda nahajajo gnojišča s svojim »prijetnim« smradom. Najdete tu pa tam prave brloge, ki so nizki in neprostorni. Odeje prinesejo delavci s seboj. Za sezonce v Belju je na primer določeno: »Vsak delavec mora s seboj prinesiti odejo za pokrivanje, žlico in vilice ter posodo, iz katere bodo jedli, dva para perila in dva prta.« Za obleko (praznično in drugo) ni posebnih omar. Ta se nahaja v kovčkah delavcev (ki so večinoma leseni) ali pa visi nad posteljami, oziroma ležišči. Nekatere barake so prostornejše in delavcem ni treba skopariti s prostorom za ležišče. Druge barake so pa skoraj premajhne za tisto število delavcev, ki v njih prenočujejo. Karih kopalnic delavcem večinoma ni na razpolago. Le tu pa tam jih imajo (na primer v Čoki). Srečnejši so v tem oziru tisti delavci, ki imajo v bližini tekočo vodo.

V okoli desetih barakah spijo delavci pomešano (po spolih); to velja posebno za majhne skupine. V ostalih — večjih barakah — (predvsem v državnih) spijo delavci ločeno po spolih.

Za čistočo in svež zrak v barakah se ne skrbi tako, kakor bi se moglo. V tem oziru bi se lahko delavci sami bolj pobrigali, da bi se barake redno temeljito prezračile in da bi se bolj pazilo na snago v bivališčih in okrog njih. Sicer je pa to vse bolj težko ohraniti, ker spi v eni sobi večasih 50 do 80 ljudi. A prav zaradi tega bi se moralo vprav prezračevanju in snagi posvečati mnogo več pozornosti.

Bolniška oskrba

Zelo zanimiv v pogodbah je pregled določb o ravnanju z bolniki: bolniška oskrba.

Pogodba za pristavo Lipine pravi: V primeru delavčeve bolezni nudi delodajalec zdravniško pomoč največ za osem dni. Ako bolezen traja še dalje, ima delodajalec pravico delavca odpustiti. Potne stroške domov mu povrne delodajalec. »Vsakega delavca, ki bi bolezen simuliral, ne bi delal, bil len... ima delodajalec pravico odpustiti brez plačila potnih stroškov.«

V primeru, da delavec za časa sezonskega dela zboli, mu plača delodajalec zdravila in zdravila za pet dni. (Pogodba za Ankindvor.)

V primeru bolezni, ki ne traja dalj od 10 dni, in to samo po zdravniškem pregledu, dobijo delavci hrano in brezplačno zdravljenje, a plače ne za tiste dni. Akutno oboleli delavci se pošljejo na zdravljenje v bolnišnico (v Osijek) na delodajalčeve stroške. V primeru začasnega ali trajnega onesposobljenja pri delu dobivajo delavci odškodnino po predpisih zakona o zavarovanju delavcev. Če se ugotovi pri delavcu venerična bolezen, se odpusti (pogodba za državno posestvo Belje).

Sladkorna tovarna Novi Vrbas. — V primeru obolenja dobijo delavci 8 dni brezplačno zdravljenje, hrano in stanovanje, plače ne. Po osmih dneh se delavec z dela odpusti in se pošlje domov na delodajalčeve stroške. Isto določbo vsebuje pogodba za Machnerja Mihaela.

Če kateri delavec zboli za časa dela, ga je delodajalec dolžan osem dni na svoje stroške zdraviti, toda po tem času ga more odpustiti brez kakih pravic do

odškodnine. Za časa bolezni delavec nima pravice do kake plače v kakršni koli obliki. Denar za potovanje na kraj dela mora takšen delavec povrniti (pogodba za Machnerja Ludvika).

Za delavce na državni ergeli Karadjordjevo veli pogodba: Če kateri delavec zboli za časa dela, ga je dolžna uprava 8 dni zdraviti na svoje stroške, a po tem času ga lahko odpusti in pošlje domov. Za časa bolezni nima pravice do plače.

Za delavce v Kamendinu velja: Če kateri delavec zboli za časa dela, ga je delodajalec dolžan na svoje stroške zdraviti 8 dni, a po tem času ga more odpustiti in poslati domov. Ob času bolezni delavec nima pravice do nobene plače v kakršni koli obliki.

Delavci v Čoki pa imajo za časa bolezni do 10 dni brezplačno zdravniško oskrbo, zdravljenje, hrano in stanovanje. V času bolezni plača delavcu ne pripada.

Delavec, ki zboli na fakultetnem posestvu v Zemunu, se zdravi na stroške delodajalca v javni ali državni bolnišnici. Delavci, ki so zboleli na kroničnih ali veneričnih boleznih, se takoj odpustijo in zgubijo pravico do polovične povratne voznine.

Kako zboljšati socialne razmere

Delodajalci so zelo zadovoljni s prekmurskimi in medjimurskimi sezonskimi delavci. Nekateri so o njih dajali naravnost laskava priznanja in hvalili njih sposobnosti za poljska dela. Prekmurec se ne počuti dobro v tovarnah, rudnikih in raznih delavnicah. Ti prostori so za njega pretesni, ubijajoči. Prekmurec je ljubitelj poljskih del, srečnega se počuti na neizmernih poljanah, v območju širokih, v nešteto vijugah tekočih, počasnih in umirjenih rek. Prostor ga tu ne utesnjuje; saj sega v nedogled. Kakor da bi še v njem utripal odmev nekdanje nepregledne pradomovine; kakor da bi njegova široka slovenska duša šele tu mogla priti znova do izraza. Območje širjav — ne globin in višav. Značilno tudi v značaju Prekmurcev.

Doma ima Prekmurec premalo zemlje. In še ta je utesnjena z mejami sedov. In še ta je razkosana na nešteto delov in delcev. Zato se mu zahoče po širokih, neutesnjenih, razsežnih in nerazkosanih daljah. V deset in desetletjih sezonskega izseljevanja se je vse to v njem vzrastlo v svojevrsten gon. Podoben je lastavicam. Tudi te stalno letajo na daljni jug na — »sezono«. A s to razliko, da ne hodijo istočasno. Poti se vedno križajo. Spomladi, ko se lastovke vračajo, sezonci odhajajo. In v jesen, ko ti prihajajo, lastovke odhajajo... Prekmurec je kmet, ki le polovico leta preživi na lastni grudi.

Slovenska krajina ostane — kakor je videti — še dolgo v bodoče navezana na sezonsko izseljevanje. Kajti na kako skorajšnjo temeljito rešitev problema prekmurske in sploh jugoslovanske agrarne hiperpopulacije ni misliti.

Zelo hvaležni moramo biti zato delodajalcem v Baranji, Bački in Banatu, da zaposlujejo na svojih posestvih naše sezonske delavce. Hvaležni tudi tistim, ki so poiskali zaposlitve na ondrotnih posestvih. Socialna skrb za delavce je po svetu rodila za dobre in poštene delodajalce blagodejne posledice. Delavec, ki se mu ugodí v njegovih upravičenih zahtevah, z veliko večjim veseljem opravlja svoje delo. Le na takih temeljih more vzkliti stanovska zavest, ki potem poveže delojemalca in delodajalca v pravo bratsko občestvo, kjer več nima prve besede pohlep po čim večjem dobičku, ampak človek kot tvarno in duhovno bitje. Zaradi takega razvoja socialnega izboljšanja delavskega položaja po svetu je tudi v interesu delodajalcev samih, da se vzporedno zboljšuje socialni položaj sezonskih delavcev tudi v naši državi.

Glede na sedanje stanje sezonskega delavstva iz Slovenske Krajine in Medjimurja v Jugoslaviji bi bilo potrebno marsikaj izboljšati, oziroma izpopolniti. Nekaj predlogov:

1. Pogodbe same bi naj bile vse sestavljene tako, da bi bile glede določb čimbolj natančne in enotne. Kot zgled bi naj služila pogodba za državno posestvo Belje, oziroma za fakultetno »Ugledno dobro« v Zemunu. Prav vsaka skupina delavcev naj bi imela svojo pogodbo, tudi če jih je samo petnajst. Če pa za več skupin delavcev velja ista pogodba, naj bo v njej omenjeno, koliko delavcev bo zaposlenih pri posameznem delodajalcu. Z vsebino pogodbe morajo biti delavci natančno seznanjeni in imajo pravico kadar koli dobiti besedilo pogodbe na vpogled.

2. Glede plač delavcev. Plače delavcev so — kakor je razvidno iz gornje statistike (str. 153.) — z ozirom na različne delodajalce — različne. V tem oziru ne bi smele biti take razlike. Povprečno delajo delavci povsod dnevno isto število ur. Na nekaterih krajih imajo delavci precej dobre plače, vsaj približno take bi naj bile plače drugod. Zanimivo je primerjati plačo, ki jo dobijo delavci na Ankindvoru (srez Osijek) s plačo, ki jo je poljedelskim delavcem za srez Osijek določila konferenca poljedelskih delodajalcev in delojemalcev, ki se je vršila 8. maja 1939 v Osijeku (za letošnje leto). Na tej konferenci¹¹ so se določile sledeče plače za osiješki srez, veljavne za letos:

1. za žetev žitaric od orala 100 kg zrnja in 5 kg moke št. 2;
2. za okopavanje (sladkorne pese, koruze itd), spravljanje sena in mikanje lanu na uro 2 din;
3. za mlatitev 3.25% dotične žitarice;
4. za rezanje konopelj (sejane na 4 cole = 10.4 cm) 300 din, (na 8 col = 20.8 cm) 250 din od orala;
5. za mikanje pese od orala 320 din; če je pesa slaba, 2 din na uro;
6. za trganje koruze 2 din na uro;
7. za prenašanje vreč, kopanje jarkov in za druga težka opravila na uro 3 dinarje;
8. za košnjo travnikov, detelje itd. na uro 3 din ali v akordu po pogodbi na licu mesta.
9. delovni čas traja 10 ur.

Tako ta dogovor. Ako delavec dela dnevno 12 ur, dobi 24 din plače. Za hrano se odšteje 5 din. Ostane mu dnevno 19 din. Ako računamo mesečno samo 24 delovnih dni, zasluži delavec na mesec 456 din in to za delo, ki spada v drugo-razredno delo.

3. Glede polirjev. Polir sme biti le socialno čuteč človek, npravno nepokvarjen in pošten ter značajan. Z delavci mora lepo postopati, ne sme biti surovež ali preklinjevalec. V pogodbah naj bodo določene tudi njegove plače (kot je na primer za polirja v Belju ali Zemunu), da ne bodo morda delavci potem — upravičeno ali neupravičeno — sumili o velikih plačah polirjev. Noben polir ne sme imeti pravice, da bi sklepal z delodajalcem drugačno pogodbo kot z delojemalci: da bi na primer prevzel delo v akordu, delavcem pa plačeval pavšalno mesečno plačo. Vse kar je v pogodbi, morajo delavci dobiti. Polir ne sme pod nobeno pretvezo odtrgovati delavcem od plače, ali na ta ali na drug način od delavcev izsiljevati denar. Za vsak tak prekršek mora biti občutno kaznovan. Biti dober polir je težko, zato si za svoj trud res zasluži nekoliko boljšo plačo. — Končno bo treba misliti

¹¹ Sresko načelstvo v Osijeku, št. 10.499-1939, dne 10. maja 1939.

na specialno vzgojo bodočih polirjev in na preureditev vsega polirskega sistema.

4. Vse dosedanje izkušnje kažejo, da je — vsaj zaenkrat — nujno potrebno, da se od časa do časa pošlje kako nadzorstvo, da se ugotovi, kako se pogodbe izvajajo. To bo najlažje vršila strokovna poljedelske organizacija za te sezone (Zveza poljedelskih delavcev) v Murski Soboti.¹² Prav v teh primerih se najbolj vidi, kako je ta organizacija potrebna. Tako nadzorovanje je eno izmed glavnih njenih poslanstev (poleg vzgoje bodočih polirjev). Tu se prav prvenstveno ščitijo delavske pravice.

5. Hudo je, če je že človek bolan doma. Se dvakrat huje pa je, biti bolan na tujem. Zato bi se naj za resnično bolne res povsod samaritansko skrbelo.

6. Hrana v glavnem obstoji iz fižola, krompirja, mesa in močnatih jedil. Mogoče bi se dalo doseči, da bi delavci dobili tudi kako drugo hrano, na primer zelje, repo in podobno, da ne bi bila tako enolična. Hrana, ki je predpisana delavcem, naj se res vsa za delavce uporabi. Vsakdo, ki bi hotel pri hrani delavce oškodovati (n. pr. pri masti itd.), naj bi bil strogo kaznovan. Toplo hrano naj dobivajo povsod res trikrat na dan.

7. Posebno poglavje so stanovanja (barake). V času od 29. maja do 3. junija 1938 se je vršila v Ljubljani kmetijska anketa, ki je imela namen podati pri nas prvič sistematičen pregled gospodarskih in socialnih razmer našega kmetijskega življa.¹³ V glavnem se je bavila z asanacijo podeželja. K asanaciji med drugim spada delavnost za neposredno zaščito zdravja prebivalstva, to je preskrba z zdravno pitno vodo, brezhibno odstranjevanje človeških in živalskih odpadkov, ureditev zdravega bivanja na domu in na delu, skrb za zdravo in pravilno prehrano, nega telesa in zdravo življenje sploh, odstranitev škodljivih razvad in pojavov in končno organizacija zdravniške pomoči.¹⁴ V vseh teh pogledih, posebno glede ureditve zdravega bivanja na domu in na delu, bi imel obširno področje in mogel dati najboljša navodila in predloge za asanacijo teh razmer med prekmurskimi in medjimurskimi sezonci kak strokovnjak v teh zadevah. Najbolj bi bilo potrebno napraviti kak praktičen, higienski in z majhnimi stroški izvedljiv načrt bivališč (postelj in barak), v katerih naj bi stanovali delavci ločeno po spolih. V kolikor se da, naj se že za prihodnje leto doseže, da ne bodo prebivali pomešani v istih sobah.

8. Ob nedeljah in praznikih naj se res ne dela. Sezonec dela itak vsak dan »od sonca do sonca« in če zdaj n. pr. dve zaporedni nedelji mora delati, dela neprenehoma 21 dni. Ne more se odpočiti, oprati perila itd. V vseh pogodbah naj bodo navedeni vsi katoliški prazniki, ki se za časa sezonskega dela obhajajo. Na nekaterih krajih so n. pr. letos morali delavci delati na Vnebohod, Telovo in Petrovo. Ob takih praznikih se absolutno ne bi smelo delati. Nedeljsko delo zelo kvarno vpliva na delavce; nehotе jih odtuja je cerkvi in — verskemu življenju.

9. Delovni čas naj se točno izvaja. Enako čas odmora. Polirstvo, zaslužek, delovni čas, hrana in stanovanje — to so prav za prav najvažnejše stvari pri sezonstvu glede na njegovo socialno stran.

¹² ZPD se je ustanovila marca 1937. leta. Ima že nad 13.000 članov ter ima še lepo bodočnost. Škoda, da je njeno delo dosedaj zelo bremena ravno prevelika navezanost na polirje in da se ni organizirala še takoj v začetku po zaupniškem sistemu (za vsako skupino vsaj enega zaupnika iz vrst delavcev). Potem bi organizacija lahko v polni meri vršila svoje poslanstvo.

¹³ Socialni problemi slovenske vasi. I. zv., str. 3.

¹⁴ Ibid., str. 9.

Za sklep. V našem nadaljnjem delu pri reševanju sezonskega vprašanja bo moralo voditi načelo: z vsemi sredstvi omiliti socialni položaj sezonskih delavcev in izboljšati njih življenjske pogoje. Med tem časom pa iskati možnosti, kako bi se ozdravila agrarna hiperpopulacija naših pokrajin. Saj je sedanje sezonsko izseljevanje le zasilni izhod, ki problema ne rešuje, ampak ga nekako odriva v bodočnost. Tako odrivanje bo moglo imeti kdaj usodne posledice v vseh ozirih. Nekaj zelo uvaževanja vrednih lekov zoper agrarno hiperpopulacijo v Jugoslaviji je nakazal univ. prof. dr. Aleksander Bili-movič.¹⁵ Ti leki so: melioracija v večjem obsegu in po strogo določenem načrtu, s tem bi bile pritegnjene h kmetijstvu velike nove površine sedaj neizkoriščene zemlje; intenzifikacija sedanjega ekstenzivnega kmetijstva in preorientacija sedanje preveč enostranske žitne produkcije ter končno razvoj rudarstva, industrije, obrti, trgovine in različnih drugih pridobitnih panog, ki bi absorbirale naraščajoči presežek kmetijskega prebivalstva.

¹⁵ Agrarna struktura Jugoslavije in Slovenije v primeri z agrarno strukturo nekaterih drugih dežel; Tehnika in gospodarstvo 1939, št. 3-4., str. 51.

Albina Zakrajšek:

Fantu v tujini

V nočeh trpljenja
naj bom tvoja zvezda,
ki bo dajala dovolj žarkov
nočem tvojega trpljenja.

V dnevih veselja
naj bom tvoje sončece zlato,
ki bo dajalo dovolj žarkov
dnevom tvojega veselja.

Nikdar, oj nikdar
naj tvoje misli ne romajo drugam,
kot le v tvoj domači hram.
Zvezdica bi se žalostila — ugasnila.
Sončece bi se skrilo —
svetlih žarkov več ne delilo.
Tako daleč si šel...
Ne smem,
ne morem za teboj.
A če kdaj se vrneš
nazaj —
poglej! —
kako na oknih mojih
rože krvavé
in živé

ker čakajo,
da se vrneš
in prineseš
maj.
Čaka vse...
Nagelj lepo rdeč,
rožmarin, zelen, dišeč,
čaka zvesto te dekle.
Na oknu nagelj odvetel.
in rožmarin je že zvenel.
»Ne pride več...«
iht! dekle.
Na oknu med rožami,
nekdo sloni — iht!
Solze padajo na beli cvet,
zanje nikdar ne bo zvedel svet!
Ko cvetu cvet se priklanja,
med rožami nekdo o sreči sanja:
Vsa moja sreča, bile so le sanje,
ostalo samo grenko je spoznanje:
Za srečo nisi rojen,
v trpljenje si obsojen.

Nekdo na oknu med rožami sloni
in se solzi...

Izredno zasedanje Izseljenske zbornice

Kljub temu, da je bilo to zasedanje Izseljenske zbornice le izredno in da je bilo treba izbrati zanj nekoliko neprikladen čas — prav tedaj se je na Stadionu vršila mladinska svečanost ob kongresu Kristusa Kralja —, je misel na tisto Slovenijo, ki se razteza daleč izven krajevnih meja v srcih njenih otrok, pa naj so raztreseni kjer koli po svetu, zbrala v soboto 29. julija v dopoldanskih urah nepričakovano lepo število ljudi v dvorani Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani. Castno so bili zastopani naši izseljenci, lepo se je odzvala tudi domovina. Vse te okoliščnosti so v veliki meri pripomogle k temu, da je bil izpolnjen namen zasedanja, podan v geslu: Srečanje z našimi iz tujine. Predvsem pa je bila vrednost tega izrednega zasedanja v globini in stvarnosti referatov ter zaključnih resolucij.

V imenu zadržanega predsednika, prevzv. kneza in škofa g. dr. Gregorija Rožmana, je zasedanje otvoril g. p. **Kazimir Zakrajšek**. Pozdravil je zastopnika kr. banske uprave, svetnika g. Zorna, zastopnika mestne občine ljubljanske, g. dr. Misa, zastopnika kn. šk. ordinariata, prelata g. Volca, nadalje zastopnike društev in korporacij. Med potekom zborovanja je prišel prevzv. knez in škof mariborski g. dr. Ivan Josip Tomažič. Predsednik senata, g. dr. Anton Korošec, je pismeno pozdravil zasedanje, ker se ga osebno ni mogel udeležiti. Navzoči so bili med drugimi še gg.: narodna poslanca dr. Klar in ravnatelj Dolenc, nadalje izseljenski referent kr. banske uprave Fr. Fink; Zvezo jugoslovanskih hranilnic in obenem seminar za mednarodno pravo na ljubljanski univerzi je zastopal univ. doc. dr. Vladimir Murko. Družbo sv. Rafaela za Slovensko Krajino svetnik Klekl in izseljenski duhovnik I. Škafar, Del. zbornico Andrej Hafner. Predvsem so poslale močna zastopstva številne slovenske narodne organizacije, tako Narodni odbor, mariborska Slovenska straža, nadalje Bran-i-bor, Ženska zveza, Družba sv. Cirila in Metoda, Sedejeva družina, Kolo jugoslovanskih sester v Celju in nekatere občine. V imenu ameriških Slovencev so se zasedanja udeležili gg. p. dr. Hugo Bren, p. Bernard Ambrožič ter Leo Zakrajšek iz New Yorka. Rojake iz Francije so zastopali gg.: izseljenski učitelj Jankovič ter izseljenska duhovnika Camplin in Zupančič, iz Belgije pa izseljenski učitelj g. Stoviček. Tudi Slovenska čitalnica v Grazu je poslala na zasedanje svojega predstavnika, g. Danila Pirca. Iz naše diaspore smo poleg referenta g. Dorčiča videli še g. župnika Meciloška. Naj omenimo še Mrs. Crippsovo iz Londona, ki je prevzela v Angliji posredovanje za naša dekleta.

V uvodni besedi je g. p. Kazimir Zakrajšek, ki je vodil zasedanje, naglasil, da uspeh človeka v življenju ne zavisi od njegove telesne velikosti, marveč od duha, močne volje in dela. V lepih besedah je zajel vso trpko, a veliko zgodovino slovenskega naroda, ki danes doživlja prav največje dneve. Zdaj, ko terja čas od nas vseh skrajnega napa sil, je dvakrat nujno, da poglobimo stike z rojaki v tujini in tako ustvarimo po resno premišljenem načrtu pogoje za skupno delo.

Kot prvemu referentu je g. pater podal besedo predsedniku Narodnega odbora, g. dr. Bitežniku, ki je v obširnem govoru izvajal tema: Slovensko izseljenstvo, naša čast in naša naloga. Prikazal je vplive izseljenstva na nas Slovence, ki smo izrazito majhen narod. Naša zgodovina je častna, je

zmagovita, ker ni nasilna kakor velikih narodov, temveč je bila ves čas le borba za lastno dediščino. Z zavidevanja vredno moralno silo je naš narod znal ohraniti svojo narodno individualnost na tem važnem koščku zemlje, ki ga Vodnik imenuje »prstan Ilirije« — vrata v srce Evrope. To nam je kot čudež priznal pokojni Cvijič, to je bilo in je priznanje mnogih. In ta zavest zdrave, nedotaknjene duhovne moči, ki spremlja ves potek naše zgodovine, naj odstrani v nas zadnjo sled pesimizma, kar je v najvišji meri naloga naših narodnih obrambnih organizacij. Kakor je častna vsa naša zgodovina, tako je častno tudi njeno najtežje poglavje, ki nosi naslov izseljenstvo. Iz tega, kar so v svoji literaturi o tem napisali n. pr. severni Amerikanci mimo drugih, se nam mora vzbuditi ponos, da smo člani slovenskega naroda. In te številne priznalne izjave o plemenitosti našega naroda so tujci črpali iz poznanja naših ljudi v tujini, naših izseljencev. To, kar so naši ljudje med tujimi narodi ustvarili, je pravi duhovni imperIALIZEM. Pomislimo le na škofa Barago! Svetel zgled moralnega heroizma so podali slovenski rudarji v Minnesoti, centralnem revirju Amerike, ki so s svojo disciplino mnogo doprinesli k zmagi antantinih držav v svetovni vojni. To je zgodovinsko dejstvo. Te okoliščine povsem opravičujejo trditev, da je izseljenstvo naša čast. Prihodnost mora biti večja od preteklosti, saj se naša zgodovina po besedah dr. Korošca šele začne. Ta optimizem mora prevladati pri vsem našem obrambnem delu, h kateremu so predvsem poklicani naši izseljenci. Saj je njim dana prvenstvena prilika, da med narodi sveta popularizirajo važno idejo, da je v interesu Evrope in sveta, da na svoji zemlji ostanejo Slovenci kot samosojen narod združeni s Srbi in Hrvati v plodnem delu za prospeh Jugoslavije. V izpolnitvi tega pa bo izseljenstvo — tudi naša rešitev.

V tem je vstopil v dvorano prevz. knez in škof g. dr. Ivan Josip Tomažič in pozdravljal zborovanje s temi besedami:

»Dragi izseljenci, ki ste prišli iz drugih krajev!

Pred petimi leti sem bil v Nemčiji in Holandiji in od takrat me vedno zasleduje misel na vas. Meni je žal za vsakogar, ki odide iz domovine v tujino iskat kruha in zaslužka. In če bi imel kako željo do Boga, bi bila: naj bi se razmere tako uredile, da bi domovina dala vsem kruha in zaslužka. To bi bila moja prva želja. Ker pa tega ni, morajo nekateri iskati zunaj izpolnitve pogojev za svoje življenje. Nekaterim se dobro godi v tujini, boljše kot doma. Jaz jim privoščim. Videl sem pa, da so nekateri kar odtrgani od svojega naroda, kakor veja od drevesa. Ko sem bil med izseljenci, sem videl, da je predvsem cerkveno življenje, ki vzdržuje stike med izseljenci in domovino in pa pesem, bodisi nabožna ali narodna. Ko so tam v tujih cerkvah zapeli našo slovensko pesem, sem se počutil kakor doma. Za oboje skrbijo duhovniki in učitelji. Zato sem najbolj želel od svoje strani, da bi mi Bog poslal še enkrat toliko duhovnikov, kakor jih imam, ker mi jih sedaj primanjkuje. Prosijo me iz te ali one fare, naj jim pošljem pomočnika, pa ne morem, ker jih nimam. — Zato bi prosil izseljence, da bi molili z menoj h Gospodu žetve, naj pošlje dovolj delavcev na svoje njive. Ko bom imel enega odvišnega duhovnika, ga bom rade volje poslal v Nemčijo vsaj za nekaj časa. Vzemite na znanje, da se vas v svojih molitvah in pri svojih mašah vedno spominjam. Vas pa prosim, da ne pozabite na nas doma in si mislite — doma imajo tudi svoje težave. — Vas pa, ki ste predsednik tukajšnje Rafaelove družbe in gospoda iz Prekmurja, prosim iz vsega srca: zavzemite se za naše izseljence in dajte predloge; kar se bo dalo izvršiti, bom rad izvršil z božjo pomočjo.«

G. p. K. Zakrajšek je prebral brzojavke predstavnikom vladarskega doma, državnih in samoupravnih oblasti, nato pa je v referatu »Izseljenska zbor-

nica in naši izseljenci« razvijal misli in načrte o sodelovanju naših društev in korporacij doma in v tujini pri reševanju toliko raznovrstnih vprašanj, ki jih nudi izseljenstvo.

Sele takrat, ko bodo vse organizacije doumele svoje poslanstvo, ko bo ves narod prežet z zavestjo, da je izseljenstvo bitni življenjski slovenski problem, bo Izseljenska zbornica postala res osrednja ustanova vsega slovenskega naroda, doma in na tujem, in okrepljena z njegovo pomočjo sposobna primesti v resnico to, za kar je bila ustanovljena.

G. Jankovič, izseljenski učitelj, je razvijal prvenstveno želje naših rojakov v Franciji v referatu: »Česa pričakujejo naši izseljenci od svoje države in od svojega naroda?« Poudarjal je neutrudno, požrtvovalno prizadevanje našega izseljenca, da ohrani svojo zvestobo do naroda, njegovo veliko pomoč, ki jo v materialnem oziru nudi svoji domovini. Zato pa z vso upravičenostjo pričakuje, da bo domovina do njega storila svoje dolžnosti, ki jih je g. Jankovič za rojake v Franciji nanizal v 10 točk. Predvsem zadeva to ureditev starostnega zavarovanja, socialno in kulturno izenačenje z izseljenci drugih držav, versko oskrbo, podpiranje izseljenskih društev, izmenjavanje šolske mladine, pravilno usmeritev izseljevanja, nadalje izpopolnitev izseljenskega skrbstva na naših konzulatih, okrepitev medsebojnih stikov po tisku, pismih in medsebojnih obiskih ter predpripravo izseljenskih duhovnikov in učiteljev, preden gredo med izseljence.

S temi izvajanjmi se je povsem strinjal tudi g. Stoviček, zastopnik naših v Belgiji.

O razmerah v naši diaspori je namesto zadržanega kapiteljskega vikarja, g. V. Zakrajška iz Skoplja podal izčrpno poročilo g. Dorčič. Omejil se je predvsem na skopljansko škofijo. Pohvalno je omenil veliko razumevanje, ki ga vojaške oblasti kažejo za versko vzgojo vojakov, opisal lepe razmere, ki v tem pogledu vladajo med našimi orožniki in finančnimi stražniki, predvsem pa razblinil preveč pesimistično predstavo o naših dekletih. Objektívno sliko je podal tudi o naših rudarjih in delavcih, prav tako o kolonistih in nakazal svojo sodbo o vzrokih za dogodke v Bistrenici. Lotil se je tudi poglavja o naši inteligenci v diaspori in vlogi, kakršno bi morala zavzeti do sorjakov. Obširno je iz tega opisa izvajal dolžnosti, ki jih ima naš narod do svojih v diaspori in se zahvalil zbornici, da je temu vprašanju posvetila svojo skrb.

Svetnik g. Klekl je v svojem poročilu o sezonskem izseljenstvu prikazal predvsem negativne rezultate, ki jih ta pojav prinaša za naše ljudi — prizadeta je pri tem najbolj Slovenska krajina — v verskem, narodnem in moralnem pogledu, pa tudi škodo, ki jo utrpí njih telesno zdravje. Izraža željo, da bi kar največ duhovnikov spremljalo sezonske delavce na njih poti v tujino, predvsem pa vidi rešitev tega problema v melioracijskih delih na naši zemlji, kar je točneje opredelil v zaključni resoluciji.

Vrsto referatov je zaključil tajnik Jugoslovanske strokovne zveze g. J. Rozman, ki se je zaradi ozko odmerjenega časa omejil le na bistvene strani svojega predmeta: »Kaj pričakuje domovina danes od izseljencev?« S stvarnimi argumenti je podprl svojo trditev, da je to vprašanje prezgodnje. Dolžnost domovine je najprej, da s svoje strani pripravi ugodna tla, da si z nesebičnim delom pridobi srca izseljencev in prebije led nezaupanja, ki tako moti skupno delo. Sele ko bomo to dosegli, bomo upravičeni, da stavimo rojakom v tujini svoje želje in predloge. Mnogo žrtev so že doprinesli naši izseljenci za svojo rodno domovino, zdaj je vrsta na nas, da izpolnimo svojo dolžnost do njih! Predvsem jih moramo podpreti v njihovi borbi za narodni obstoj z vsemi sredstvi, ki jih premore naša domovina. Le s tem jih bomo ohranili sebi in državi, pritegnili njihove močne organizacije v složno delo za prospeh naroda in države.

Solski nadzornik iz Celja, g. **Rusjan**, je utemeljeval svoj načrt o izseljenskem skrbstvu, ki obsega 4 dele: obmejne kraje, zamejstvo, izseljenstvo in sezonsko izseljenstvo. Predvsem bi po njegovem mnenju bilo potrebno, da se k delu pri-
tegne šolska mladina.

G. dr. **Dolar** sporoča v imenu Družbe sv. Cirila in Metoda pozdrave zbornici in vsem izseljencem ter se zavzema za to, naj bi vsak slovenski človek sodeloval v tej ali oni narodni obrambni organizaciji.

Ga. **Zupančičeva** v imenu Kola jugoslovanskih sester v Celju razvija svoje misli glede počitnic izseljenskih otrok v domovini.

G. **Camplin** pripisuje pri poglobitvi stikov med domovino in izseljenci prvenstveno mesto tisku in pa zadostnemu številu duhovnikov. Zagovarja potrebo, da dobi vsak izseljenski duhovnik seznam delavcev, ki na novo prihajajo v njegovo področje, predvsem je to nujno za Francijo, kjer n. pr. on sam vrši pastirstvo v 90 departementih.

Glede izpopolnitve konzularne službe pripominja g. **Drenovec**, da je potrebno v krajih, kjer živijo Slovenci, nastaviti tudi slovenske uradnike; izraža veselje naših izseljencev nad povečanjem ljubljanske radiofonske oddajne postaje in željo, da bi se razširil program za izseljence.

G. **Skafar** zagovarja potrebo, da se odpravi polirski sistem, ki prinaša toliko neprilik sezonskemu delavstvu iz Slovenske Krajine. Omenja, naj bi škofije ob počitnicah pošiljale bogoslovce v tujino med naše ljudi.

Za tem je posegel v debato še g. **Rozman** s svojim predlogom o ustanovitvi **Izseljenskega sveta**, kjer bi imele vse važnejše organizacije svoje zastopnike.

V zaključni besedi je g. p. **K. Zakrajšek** omenil, da je izdelan že poseben diagram, kjer naj se loči državna in zasebna izseljenska služba. Utemeljuje korist izseljenskega sveta in predlaga ustanovitev podružnice Rafaelove družbe v Beogradu, ki bi skrbela predvsem za sezonsko izseljenstvo ter diasporo. Ponovno poudarja potrebo po **novem izseljenskem zakonu**, nadalje po pravni utemeljitvi **Izseljenske zbornice** v Ljubljani ter po ustanovitvi izseljenskih domov v Splitu in Ljubljani.

Resolucije:

Svetnik g. **Klekl** — o sezonskem delavstvu.

1. Začne naj se z melioracijo zemlje v krajih, ki imajo največ sezonskih delavcev.

2. Iz dosedaj nabrane glavarine naj se ustanovi stalni fond, katerega obresti se smejo uporabljati izključno v korist izseljenskih delavcev. Obresti, ki jih nosi od slovenskih delavcev plačana glavarina, se letno izroče Rafaelovim družbam v Sloveniji.

3. Naj se izvaja stroga kontrola nad izseljevanjem: premožnim, mladoletnim, duševno in telesno manj razvitim naj se sploh prepove izselitev.

4. Nad obnašanjem mladoletnih, ki so zaposleni v državi zaradi siromaštva, naj čuva država po izseljenskih duhovnikih, da doraščajoča delavska mladina ostane v versko moralnem, kot v narodno državnem pogledu neoporečna.

5. Naj se izvaja stroga kontrola nad uporabo zaslužka; zapravljevcem naj se prepove ponovna izselitev.

6. Naj se organizira akcija pošiljanja brezplačnega dobrega čtiva našim sezonskim delavcem.

Zveza jugoslovanskih društev v severni Franciji.

1. Prepotrebno je, če mogoče, kaj ukreniti za delavsko pogodbo s Francijo, ker zaradi nje naš narod zelo propada. Sprejema tuje državljanstvo z ozirom na to, ker skuša postati enakopraven izseljencem drugih držav.

2. Nezadostno je oskrbljena naša mladina in bi bilo nujno potrebno, poskrbeti zanjo kakih učiteljev.

3. Naše časopise iz domovine (posebno dnevniki) je za tujino mnogo predrago in ga brez skrajne požitvalnosti ne more prebirati naš izseljenec.

4. Vedno več je med nami starčkov, ki bodo morali zaradi popolnoma neprimerne pokojnine in brez oskrbe iz domovine trpeti veliko pomanjkanje.

Jugoslovanska delavska podporna jednota v Franciji, Lens, P. d. C.:

Naši izseljenci-rudarji v Franciji, združeni v zgoraj imenovani organizaciji, predlagajo Izseljenski zbornici ob priliki njenega zasedanja naslednje svoje želje in zahteve:

1. Da zbornica vztrajno deluje na tem, da se čimprej ratificira delovna konvencija med našo državo in francosko republiko. Sele ko bo to vprašanje rečeno, bodo naši izseljenci v Franciji izenačeni z izseljenci drugih držav in narodnosti, to je: da ne bodo več izseljenci drugega reda.

2. Izseljenci težko občutijo pomanjkanje učnih moči, ki bi njihove otroke poučevali v maternem jeziku. Zato naj zbornica z vsemi silami dela na tem, da bo naša država v vse večje industrijske centre, kjer žive naši izseljenci v večjem številu, poslala potrebne pedagoške strokovnjake.

3. Veliko je tudi pomanjkanje dobrih in sodobnih knjig in literature med našimi izseljenci. Tudi v tej stvari naprošajo p. n. zbornico, da jim odpomore, t. j., da jim pošlje ali izposluje potrebno čtivo v domačem jeziku.

4. V kolikor prihajajo iz domovine denarna sredstva za izseljence v Franciji v socialno-podporne ali narodnostno-kulturne svrhe, naj se ta sredstva vsem društvom, odgovarjajoče obsegu njihovega socialno-podpornega, ali narodnostno-vzgojnega udejstvovanja, pravično porazdeljujejo. P. n. zbornica naj zastavi vse sile, da bodo ta sredstva zadostna.

5. Očividna je potreba ustanovitve otroških kolonij v Jugoslaviji za deco naših izseljencev v Franciji, kamor bi mogla ta deca izmenoma prihajati na počitnice. Smatrajo, da je odveč poudarjati ogromno važnost takih ustanov za ohranitev našega življa v tujini. Zato naj zbornica zastavi ves svoj vpliv pri državni upravi, da se ta zamisel uresniči, in sicer na stroške države ter event. kakih drugih ustanov.

6. Izseljencem, ki žele obiskati domače kraje, naj si p. n. zbornica prizadeva izposlovati čim večje ugodnosti.

7. Zbornica naj vsaj redno vsakega pol leta dostavlja zgoraj navedenemu združenju poročila o svojem delovanju.

Naše delo

G. p. Kazimir Zakrajšek odpotoval na obisk k rojakom v Zedinjene države.

Neutrudno prizadevanje Družbe sv. Rafaela, da se vse delo za izseljensko stvar postavi na zdrave, trdne osnove, zgrajene na resničnem poznavanju razmer in potreb naših ljudi v tujini, je našlo najvidnejšega izraza v potovanju g. patra Kazimirja Zakrajška med rojake v Zedinjenih državah. Velika uvidevnost, ki so jo pokazale za to izseljensko mislijo naše državne in samoupravne oblasti, je dokaz, da se bližamo novim časom, časom intenzivnega dela za izpolnitev dolžnosti, ki jih ima domovina do svojih sinov in hčera v tujini. V poglobitvi medsebojnih stikov, v skupnem delu devetih banovin z njihovo deseto vrstnico, ki jo tvorijo naši izseljenci, kar bodi zadnji in edini namen vsega našega izseljenskega skrbstva — je upapolno poročstvo za prospeh naše skupne domovine Jugoslavije.

Iskreno zahvalo pa izrekamo še posebej g. dr. Fedorju Aranickemu, šefu izseljenskega oddelka v ministrstvu za socialno politiko in narodno zdravje za vso naklonjenost in razumevanje, ki ga je še podčrtal, s tem, da je osebno v torek 1. avgusta prišel na kolodvor, da se poslovil od g. patra K. Zakrajška, kr. banski upravi dravske banovine in vsem, ki so sodelovali pri izvedbi tega načrta. G. patru Kazimirju Zakrajšku pa želimo trajnih uspehov v njegovi misiji!

Nekaj dni pozneje pa je odšel med naše sezonske delavce v Nemčijo mladi izseljenski duhovnik iz Slovenske Krajine, g. Ivan Skafar. Iz mnogih pisem, ki smo jih dobivali dan za dnem v našo pisarno, je razvidno, kako dobrodošel je našim ljudem v Nemčiji njegov prihod. Tudi za to važno misijo naj veljajo besede zahvale, ki smo jih zgoraj zapisali. Ob njegovem novem misijonskem potovanju želimo g. Skafarju, da bi se prav tako uspešno dovršilo kakor se je prvo!

V tem in preteklem mesecu nas je obiskalo lepo število rojakov iz raznih krajev sveta. Predvsem naj omenimo g. Leona Zakrajška iz New Yorka, ki je pripeljal s seboj večjo skupino ameriških Slovencev, nadalje g. p. Bernarda Ambrožiča iz Chicaga, urednika lista »Ave Maria«, ki je svoj oddih v domovini združil z lepo zamisljo, da priredi več filmskih predavanj po raznih krajih Slovenije o življenju svojih rojakov v USA in s tem razširi med našim narodom ideje Rafaelove družbe. — Mnogo dragocenih sadov so rodila tudi posvetovanja z izseljenskimi duhovniki in učitelji iz Francije, Belgije in drugod, gg. St. Grimsom in J. Jankovičem iz Merlebacha, A. Svelcem iz Aumetza, V. Zupančičem iz Lillea, S. Stovičkom iz Eysdena v Belgiji, mimo drugih.

Kljub visokemu poletju naše delo nevzdržno narašča. Mnogo priprav in na zunaj nevidnega prizadevanja je terjalo zasedanje izseljenske zbornice, čeprav je bilo le izredno. Zahvaljujemo se vsem, ki so pripomogli, da je tako lepo uspelo. Upanje je v nas, da bo prineslo stvarne sadove v korist naših rojakov v tujini in da bodo besede, ki jih je rodila potreba, naše razumevanje pri vseh, ki so v to poklicani.

Predvsem pa smo morali svoje, po številu tako skromne moči, posvetiti pripravi naših deklet, ki se jim v Angliji nudi nova možnost zaslужka. Kakor smo že v prejšnjem mesecu omenili, se je prvi tečaj angleškega jezika, ki se ga je udeležilo lepo število deklet, uspešno zaključil. Vendar pa je Mrs. Crippsova, ki je prišla iz Londona, da podrobneje prouči z našo družbo vse okoliščine, ki so važne pri organizaciji in izvedbi tega načrta, izjavila, da je mimo pouka v angleškem jeziku potreben našim dekletom še praktičen tečaj, da se spoznajo z angleško kuhinjo in ostalim gospodinjstvom. Mnogo nas je stalo truda in žrtev, preden smo mogli doseči to, da se je tečaj 10. avgusta v resnici pričel. Predvsem je bila težka rešitev denarnega vprašanja. Kajti pri vseh posvetovanjih z oblastmi smo morali dognati trdo resnico, da so vsi krediti, ki so bili v te namene določeni, povsem izčrpani.

Torej na podporo vsaj začasno ni bilo mogoče več misliti. Zato smo bili prisiljeni, da priredimo tečaj le za dekleta, ki so sama pripravljena nekoliko prispevati. Kljub temu pa ta sredstva še ne bodo zadostovala za izvedbo tečaja. Nikakor pa nismo mogli opustiti tega načrta, ker smo uvideli, da je to pač najboljša rešitev za naša dekleta v sedanjih razmerah in da bo izvedba tega načrta prinesla mnogo koristi tudi v narodnogospodarskem pogledu. Oblasti so, kar priznalno omenjamo, pokazale mnogo razumevanja za našo stvar. Zahvaljujemo se kr. banski upravi za prvo pomoč in šefu g. dr. Fedorju Aranickemu, ki nam je zdaj v zadnjem hipu s svojo naklonjenostjo olajšal težki položaj. V naprej želimo, da bi se na teh tečajih za službo v Angliji mogla pripraviti predvsem siromašnejša dekleta, ki doma ne morejo najti zaposlitve.

Prvenstvo bo v tem pogledu naloga naše družbe v bodoče, da doseže pri oblasteh zanimanje za to, da se dekletom pred odhodom kamorkoli v tujino nudi potrebna priprava in pouk, kar se bo dalo izvesti le s tečaji.

Dan za dnem so prihajale iz tujine pritožbe naših sezonskih delavcev. Vsem smo dali potrebnih navodil in moralne pobude, obenem pa smo se v njihovih konkretnih zadevah obračali na predstavnike naših oblasti doma in v tujini. Tudi ta problem bo zahteval še mnogo skupnega dela.

Naši novisodelavci. Namen, ki ga zasleduje Družba sv. Rafaela, zadeva ves slovenski narod, ker je izseljenstvo bitni slovenski problem. Vse doslej si izseljenska misel še ni mogla utreti poti med široke plasti naroda in ga dvigniti k skupnemu delu. Priznanje pa izrekamo zato vsem tistim, ki so doumeli važnost tega problema in prostovoljno stavili svoje sile za njegovo rešitev, h kateri je po vsem dosedanjem delu prva poklicana Družba sv. Rafaela skupno z Izseljensko zbornico.

Naj tu omenimo g. A. Rusjana, šolskega nadzornika iz Celja, ki mnogo svojega časa posveča študiju izseljenskih problemov. Nadalje go. Ano Zupančičevo, ki je med krogi v Celju vzbudila veliko zanimanje za ideje naše družbe, ji pridobila lepo število novih članov, obenem pa dosegla, da je v Izseljensko zbornico kot nov član vstopila celjska podružnica Kola jugoslovanskih sester.

Mnogo novih naročnikov Izseljenskega vestnika so pridobili: gg. dr. Janez Ev. Kocipec, profesor v Mariboru, Jože Snoj, katehet v Trzinu, Alojzij Potočnik, profesor v Kranju in Jože Vovk, katehet v Skofji Loki.

Tem in drugim doslej še skritim sodelavcem v imenu izseljenske ideje naša iskrena zahvala!

Vsem izseljencem, ki prihajajo na obisk v domovino, javljamo, da jim je Družba sv. Rafaela vedno na razpolago za vse usluge in pojasnila v raznih zadevah in naj se obrnejo nanjo. Vendar pa jih blagohotno prosimo, da nas prej obvestijo o svojem prihodu.

Mednarodna katoliška izseljenska liga

naj bi bila vsaj v zamisli ustanovljena na mednarodnem kongresu Kristusa Kralja. To je bila naša velika želja. Toda po temeljitem preudarku se je pokazalo, da bi bila zadevna resolucija na kongresu preuranjena, da bo treba še mnogo posvetovanja, mnogo dopisovanja z izseljenskimi organizacijami vseh katoliških narodnosti sveta, preden bo ideja dozorela za formalni sklep. Vsak sklep brez predhodnega dogovora z izseljenskimi organizacijami katoliških narodov bi lahko lepi ideji več škodil kot koristil. Zato smo se v zadnjem trenutku odločili, da tega predloga na kongresu ne stavimo. S tem pa seveda ideje nismo zavrgli. Nasprotno, šli bomo krepko na delo, da jo priključimo v življenje prihodnje leto.

Slovenci in prospeh v Ameriki

Gre za Slovence, ki so se stalno izselili v Ameriko, in Amerika pomeni tu Zedinjene ameriške države, ali vsaj za dalj časa naselili v Ameriki in tu v svojem krogu opravljali najrazličnejša dela. Delo je glavni vir uspeha in blagostanja, in v poštev prihaja prav vsako delo, delo rok in delo inteligence. Da je Amerika prospela, o tem ni dvoma. Blagostanje se lahko pokaže v statistiki in številkah, to je, splošno ljudsko premoženje, ki se približno dožene iz raznih podatkov, se dviga, mestoma — vsaj začasno — lahko tudi pada. Vobče je šlo blagostanje v Ameriki navzgor, ves svet ga danes vidi. Kakor navadno pri velikih gibanjih, se tudi blagostanje ni dvigalo hipoma, dasi mestoma sunkoma, v primeroma kratkih dobah. O tem priča zgodovina. Nekako tri sto let se blagostanje ni kazalo v kaki posebni obliki. Nasprotno, življenje je bilo trdo, polno nevarnosti, brez stalne zaščite. Koliko prvotnih kočinj je propadlo! Mnogi so podlegli pomanjkanju, drugi boleznim, sovražnim napadom. V trisoletni trdi borbi so naseljenci raztegnili svoja naselišča komaj tri sto milj od vzhodnega brega. Bistveno se je izpremenilo, ko je prišlo do železnic in se je začel odpirati zapad prav tja do bregov Tihega morja. Z železnico je večina izginila tudi nevarnost za imetje in življenje od strani raznih indijanskih rodov.

Razmah na gospodarskem poprišču se je pričel sredi 19. stoletja in po končani civilni vojni. Surovine, promet po novih železnicah in nove iznajdbe pri proizvodnji industrijskih izdelkov, trgovina preko morij — vse to je prispevalo do izrednega napredka in splošnega blagostanja.

Tu šele pridejo tudi izseljeni Slovenci v poštev, ker ta razmah jih je privabil v vedno večjem številu, in kolikor se je blagostanje v Ameriki množilo zadnja desetletja v 19. stoletju in dozdaj, imajo primerno s številom tudi Slovenci svoj delež na množenju tega blagostanja. Kolikor pri vsem napredku odloča duševna moč pri novih iznajdbah, organizaciji, strnitvi moči in gospodarskih sil, Slovenci niso bili dosti udeleženi, kar je pač naravno, ker so se vse te sile zbirale pri tistih, ki so stoletja prej v trdem in napornem delu zbirali te duševne moči in dajali organiziranemu naporu duševni pogon. Pač pa so naši ljudje prinašali sem pridne in tudi krepke roke, in pri vseh strojih in napravah je in ostane človeška roka najvažnejši in odločilni činitelj. Treba je bilo priti do surovin na zapadu po novih potih, železnicah, tu je Slovenec prišel za ročno delo. Zemeljske zaklade v rudnikih je treba spraviti na dan, in zopet je Slovenec prišel za kramp in lopato. Surovine je bilo treba izpreminjati v industrijske pridelke za trg in domačo porabo, zopet so bile slovenske roke tiste, ki so delale naporno, slovenska telesa, ki so dajala vse svoje moči v tovarnah in s tem množila splošno blagostanje. Lahko se trdi, da so opravljali mestoma prav Slovenci najtežja dela, ker so si drugi znali zagotoviti pri tem lažja in tudi boljša mesta. Poleg krampa in lopate v rudnikih, poleg dima in zadušljivih plinov v toplnicah, tovarnah je pela sekira v slovenskih rokah po gozdovih. Na polju je bilo treba poskrbeti za hrano, gojiti živino na debelo za vedno večje množice industrijskega delavstva, in zopet je bila poleg drugih na prvem mestu slovenska roka, ki je delala skorajda noč in dan in množila sklade neprimernega blagostanja, kakršnega svet ne pozna nikjer. Z gmotnim blagostanjem je rastlo vse. Mesta so se širila bliskoma, trgovina je naraščala, gospodarska moč se dvigala. In pri vsem je bila tudi slovenska roka, dasi ne na vodilnih mestih.

Ko so bili pogoji nekako dokončani, se je tudi Slovenec začel obračati na poprišče bolj zasebnega udejstvovanja. Muogi so šli na farme, vendar niso bili

ravno odločilen činitelj. V posameznih naselbinah so se drugi oprijeli panog, kakršne zahteva življenje, postali so trgovci na drobno, oprijeli se gostilniškega obrta in v zadnjem času raztegnili svoje delovanje tudi na duševne poklice. Pri vsem tem pa niso zanemarjali dela na kulturnem področju, dasi so tu v veliki meri zapadali napačnim strujam in narodu več škodovali kakor koristili.

Številki ni in statistika je pri delu za napredek in prospeh Amerike od strani slovenskih naseljencev neznana, nemogoča, delo pa je ogromno, in dasi je bilo nekaj zaslужka, ta zaslužek ni bil in niti danes ni primeren velikanskemu delu pri splošnem ameriškem blagostanju.

Mojstrsko in nazorno je upodobil pomen dela Slovencev in Slovanov za prospeh Amerike naš ameriški pesnik Ivan Zorman. Tu pravi:

Vi Nordijci, vsevedci stoodstotni,
vi slavni Pilgrimi in Puritanci,
vi Revolucije hčera sinovi,
smo mi li res samo izgnanci,
brezdomci, razviharjenci, obupanci?
Vodili smo vam vzvod, vijak, turbino,
z žerjavi dvigali vam kamen, jeklo,
gradili vam orjaške stavbe, stroje,
predali ritmu se koles vrtečih
in v neugnanem vrenju in kipenju
za vas demonu tehnike služili.

Ob medli luči sveč, svetilk brlečih,
so vse noči nam svedri ropotali
in iz globin razkošno plodne zemije
zlato, železo, premog vam metali...

— — — — —
— — — — —

I mi smo dediči moči, časti,
i mi graditeljji smo veličine
prostrane naše nove domovine;
i naša njena je svobodna pot,
i mi kovači njenih smo usod.

A. Z.

Dve materi

V temnih zmotah svetla si vodnica,
mati Božja in Devica,
v težkih bojih zvesta pomočnica,
mati moja — mučenica.

Očka moj...

Se spomniš še,
kako ob tistih večerih
si me na kolenih ujškal
in mi dejal:
hopsa, hoj,
zdaj si v nebesih,
sinek moj!
Globoko pod zemljo,
kjer težke skale so nebo,
kot v črnem peklu
zdaj živiš,
za naš vsakdanji kruh trpiš,
ojoj,
očka moj! —

Tuje državljanstvo naših izseljencev

Dolga leta je vladala velika nejasnost glede vprašanja, ali naj izseljenci vstopijo v državljanstvo držav, kjer žive ali ne. Vodila se je živahna načelna borba. V zmotnem pojmovanju, da vstop v tuje državljanstvo pomeni obenem že nezvestobo do matere domovine in odpad od narodnosti, so nekateri ljudje tu doma zelo obsojali in tudi po izseljenskem časopisju agitirali proti temu.

Družba sv. Rafaela pa je ves čas branila stališče, naj naši izseljenci zaprosijo za tuje državljanstvo in je to priporočala predvsem tistim, ki so se izselili pred 1. decembrom 1918 v USA. S tem, da tuja država sprejme našega človeka v svoje državljanstvo, mu da vse pravice, ki mu po njenih zakonih pripadajo. In med temi pravicami je pač najvažnejša tista, ki nudi možnosti gospodarskega obstoja.

Kako pravilno je to načelo, se je pokazalo kmalu po nastopu svetovne gospodarske stiske, ko so po vseh državah neizprosno odslavljali iz služb naše ljudi, ki niso bili njihovi državljani. Tako so tisoči naših ljudi ostali tako rekoč na cesti, prepuščeni samim sebi in to tem bolj, ker niso bili deležni nikakršnih podpor, pri nas pa tudi nismo dovolj preskrbeli za to, da bi v varstvo njihovih koristi ob času sklenili zaščitne pogodbe.

Posebno težke posledice nerazumevanja tega vprašanja pa so se pokazale pri zadnjih obširnih redukcijah pri WPA javnih delih v USA. Ob tej priliki je izgubilo ca. 10.000 Slovencev delo in s tem svoj kruh — samo zato, ker niso bili ameriški državljani. Kaj je ostalo od agitacije onih, ki so z raznimi načeli in nauki odvračali ljudi od tega, da bi si pridobili ameriško državljanstvo? Da so to ob pravem času storili, bi jim bilo prihranjeno to gorje. In je li kdo, ki bi jim mogel očitati, da bi s tem svojim dejanjem postali odpadniki? ... Mar ni sedaj večja nevarnost, da jim bo misel na domovino zagrenjena?

Tu doma vlada glede državljanstva izseljencev še neka nejasnost. Okrožnica notranjega ministra iz 1. 1936. je sicer postavila nekaj jasnih meja, kdo naj se smatra za našega državljan, kdo ne. Vendar ni s tem rešeno vse. Okrožnica se nanaša le na izseljence v Ameriki. Z določilom pa, da tisti izseljenci, ki so se izselili v USA pred 1. decembrom 1918, niso več naši državljani, pahne mnogo naših ljudi v brezdržavljansko stanje. Kajti vprašanje je, ali so vsi tisti, ki so se pred tem letom izselili, prestopili v ameriško državljanstvo.

Brezdomovinstvo pa je gorje in noben narod, naj je še tako velik, ne more dopustiti, da bi vanj padli njegovi otroci. Mar naj naš narod, majhen in ubog, pahne s tem 75% svojih izseljencev izpred domovinskih vrat?

Družba sv. Rafaela je zato zaprosila g. bana dr. Natlačena kakor tudi socialno ministrstvo, da takoj ukreneta vse potrebno za ureditev te zadeve. Ker pa je v novem finančnem zakonu dano pooblastilo, da sme notranji minister spreminiti in dopolniti zakon o državljanstvu, je družba že spomladi tega leta sklicala posvet pravnikov, ki so to stanje proučili kakor tudi izdelali primeren predlog za takšno ureditev vprašanj, ki se nanašajo na državljanstvo naših izseljencev, da bodo zavarovane narodne in izseljenske koristi. Sprejeta so bila načela, katerih izvedba bi omogočila repatriacijo pod lažjimi pogoji, tako da bi se našim rojakom ne bilo treba bati vseh tegob, ki jih prinaša brezdržavljanstvo. Prav tako naj bi se s potrebno dopolnitvijo omilile posledice odsotnosti, kakor jih predvideva do sedaj naš zakon s tem, da se izbrisancem da pravica, izbris izpodbijati. V postopek sam pa naj bi se za izseljence vnesle določene olajšave, s čemer bi se ureditev državljanskih zadev za izseljenca pospešila, kajti ta odbor pravnikov je zavzel edino pravilno stališče, da izseljenec svoje državljanstvo spreminja največkrat iz eksistenčnih razlogov. Seveda pa potrebe reda in oziri na državne koristi niso mogle ostati prezrte. Zato ima predlog značaj dopolnitev, kajti pri izdelavi sedanjega zakona o državljanstvu potrebe izseljenstva niso bile dovolj upoštevane.

Tam daleč ti si, domovina,
doseže te le luč spomina:
ta luč ti verno v čast gozi,
lepoto lije v moje dni.

Ivan Zorman.

Slovenska pesem v tujini

Sloves slovenske pesmi je pač vsakemu znan. Saj je že v naravo našega človeka položen čut za petje. Naj Slovenec gre še tako daleč in naj še tako dolgre ne vidi domovine, petje mu je vedno pri srcu. Zapoje si domačo pesmico in ta mu zbudi znova spomin na stari kraj, ki je Bog ve kako daleč skrit njegovim očem. Domača pesem ga spremlja povsod...

Da so te besede resnične, sem videl sam lani, ko sem se nekaj časa mudil med našimi ljudmi v Franciji. O, kako so se nekateri spremenili! Vse, kar je res slovenskega, so mnogi že izgubili, le slovenske pesmi jim tujina še ni vzela. Ko sem preživel svoje pičlo odmerjene dni med slovenskimi rudarji v Franciji, sem odnesel nanje mnogo lepih spominov. Najrajši se pa spominjam slovenskih pevcev. Večkrat sem namreč imel priliko, da sem bil med njimi in mnogokrat so doneli ubrani glasovi slovenske pesmi v tujini v času, ko sem bil pri njih. Posebno sta mi ostala v spominu dva dogodka, ki sta mi pokazala, kaj je slovenska pesem in kako veliko vrednost ima za posameznika in za družbo.

Prvič je bilo to tedaj, ko sem bil s slovenskimi delavci v Jugoslovanskem domu v Merlebachu. Tu imajo zbirališče naša društva, tu je prostor za slovenski pouk naših otrok in obenem sedež glashene in pevske muze naših Slovencev. Prva soba služi vsem trem namenom.

V mnogih pevskih sobah sem že bil, pa se mi najbrž nikjer ni zdelo tako lepo kot tu. Na vidnem mestu je slika našega kralja, ki sem jo tudi pogledal z nekim posebnim občutkom. Na nasprotni steni visi kot dokaz, kako visoko cenijo Francozi naše petje, pet diplom, vse v okvirih. Te si je priboril naš pevski zbor na tekmovanju s francoskimi pevskimi zbori. Sredi sobe stoji harmonija, za katerim vidiš navadno sedeti vedno nasmejanega g. Jankoviča, ki je tamkajšnjim izseljencem poleg izseljenskega duhovnika g. Stanka Grimsa prav vse: učitelj, svetovalec, prijatelj, zagovornik in pevovodja.

Komaj sem na hitro pogledal sobo, so že začeli prihajati pevci. Kmalu je bil zbran cel krog okoli g. pevovodja. Pa še so prihajali: fantje in dekleta, da, celo že priletni možje in njih žene.

Z dvignjeno roko je g. učitelj naznanil, da se začne resno delo. Hitro se postavijo pevci po glasovih in vse je bilo pripravljeno. Močni basi so začeli: Buči, buči, morje Adrijansko... Pridružili so se še drugi glasovi. Krasni akordi! Pa vendar natečni g. pevovodja še ni bil zadovoljen. Poudarjal je, kako težko je peti domoljubne pesmi in zlepa mu ni bila dovolj mehka in obenem močna melodija. Hotel je pač položiti v pesem vso svojo ljubezen do domovine. Dosegel je, da so nazadnje ubrani glasovi tako ubrano doneli, kot se mi je zdelo, da jih nisem še nikoli slišal. Ura je hitro minila. Delo je klicalo vsakogar na svoje mesto in pevci so se začeli razhajati. Kako vesel sem bil tega petja v tujini. Le želel sem, da bi skoraj spet slišal tako lepo slovensko petje. In res, kmalu se mi je spet nasmejala sreča.

Bilo je lansko jesen v Metz. Generalni konzul g. Smiljanović je povabil Slovence iz pokrajine Moselle, da skupno proslave vsi člani naše družine rojstni dan našega vladarja. V cerkvi sv. Martina je bila slovesna sveta maša. Prisostvovali so naši in francoski državni zastopniki z našim g. konzulom na čelu. Med sveto mašo je pel spet slovenski cerkveni pevski zbor.

Po službi božji sem se tudi jaz odzval vabilu g. konzula ter šel z ostalimi Slovenci na naš konzulat. Po formalnostih se je razvilo pravo domače praznovanje. Pa vse bi bilo bolj mrtvo, če ne bi vsega pozivljalo petje. Neutrudni g. Jankovič je samo prijazno pogledal pevce in že so razumeli, kaj želi. Le še mahljaj z roko in že zadoni pesem. Za to druga in spet druga. Mnogo jih je bilo na vrsti, ena lepša od druge. V marsikaterem očesu se je zalesketala solza. Obudil se je pač spomin na domačo zemljo, ki je marsikdo že dolgo ni videl. Zdaj jo vsak še bolj ljubi in zato je bilo v pesmi več doživetja in ljubezni kot doma.

Med tako številnimi pesmimi je bila krasna tudi francoska himna »marse-ljeza«. To so Slovenci zapeli lepše kot jo znajo Francozi sami. Ni čudno, da so jih zastopniki francoskih oblasti, ki so bili prisotni, nagradili z živahnim odobravanjem. Kot ta je bila lepa tudi naša himna, ki je slovesnost začela in zaključila.

Tako je bila potekla vsa slovesnost v znamenju domače slovenske pesmi. Ta je bila tista, ki je na slovesen praznik prinesla vsakemu kosček domovine.

Spravila je v veselje sicer tako zaskrbljene in mračne rudarje in še bolj seveda g. konzula, ki ni vedel, kako naj bi se zahvalil za petje. O ta pesem, to petje!

Čas je potekal. Razšli smo se. Oni vsak na svoje delo, jaz pa naprej po severni Franciji, da obiščem še druge izseljence, tako raztresene po tuji zemlji do Atlantskega oceana. Ločili smo se torej s temi našimi vojaki. Pri petju sem jih spoznal, pri petju smo se razšli. Po slovesu sem šele občutil, kako tesno družijo Slovence domača pesem.

Daleč sem že bil od teh slovenskih pevcev, pa so mi še vedno misli uhajale na ure, ki sem jih preživel z njimi ob naši pesmi. In danes, ko sem se že vrnil domov, še vedno v duhu vidim vse, ki so bili z nami v tujini. Jasni so bili njih obrazi, veseli jim je sijalo iz oči. Združila jih je pesem v prijateljski krog. Bili so kot doma, ko so se po dvorani razlivali krasni akordi tako doživete pesmi: Lepa naša domovina...

Ana Zupančič:

Počitnice izseljenskih otrok v domovini

Na letošnjem izrednem zasedanju Izseljenske zbornice je bilo izraženih toliko misli, podanih toliko predlogov, da je lahko vsak udeleženec sprejel nekaj, kar ga posebno zanima, kjer lahko sodeluje in pomaga z dejanjem in besedo.

Zahteva, ki me posebno zanima, je ona, da naj pride letno deca na počitnice v domovino. Ta zahteva se da pri dobri organizaciji — kajti dobre volje je dovolj tu — tudi kaj kmalu izvesti. Začeti je treba in biti spočetka tudi s skromnimi uspehi zadovoljen. Obrniti se je treba na vsa naša društva — predvsem ženska — s striktnim vprašanjem, koliko dece so voljna preko počitnic preskrbeti, a tako preskrbeti, da bo deca imela kar največ koristi od njih: to je lepih spominov, spoznavanje naše domovine, predvsem pa spoznavanje naše kulture. Predpogoj je znanje jezika, četudi ne popolno, izpopolni naj si ga deca tu doma. Ker imam v vodstvu in organizaciji počitniških kolonij nekaj prakse, naj mi bo dovoljeno izreči nekaj predlogov.

1. Deca, ki pride v domovino, naj tu ostane vse počitnice, ne samo tri tedne. Ta čas je prekratek, da bi se naučila jezika.

2. Da se čas čimbolj izkoristi, se mora že prej napraviti točen načrt. Ni dovolj, da se otroci porazdele na kmete, ki imajo v tem času največ dela in se zanje ne morejo brigati. Imamo ženska pa tudi druga društva, ki prirejajo počitniške kolonije ob morju in v planinah. Prav lahko bi se dalo to tako izvesti, da prebije deca eno tretjino časa v planinski, eno v morskii koloniji, eno tretjino pa pri eventualnih sorodnikih ali plemenitih rodbinah, kjer bi bilo še največ prilike, spoznavati naše ljudstvo in našo zemljo.

3. Otroci bi morali imeti dnevno dve do tri ure pouka v slovenščini, zemljepis, naši zgodovini. Iz prakse vem, da je to mogoče in deci še ostane dovolj časa za zabavo in izlete.

4. Ker najbrž — vsaj v začetku — ne bo mogoče vsem otrokom v tujini nuditi počitnic v domovini, naj bo tudi izbira skrbna. Predvsem naj pridejo v počest tisti, ki znajo slovensko vsaj nekaj. S tem prilegemo tudi matere, da govore doma materni jezik. Če bo nekaj dece prišlo nazaj navdušenih s počitnic v domovini, bo vsaka mati želela svojemu otroku enakega užitka in se potrudila, da izpolni predpogoj: znanje slovenščine.

5. Tudi enoletno šolanje doma se da izvesti. Za to pa je važno, da se jim omogoča posejanje šol in t. j. hujš ob širokem pojmovanju zadevnih predpisov. Mislim najprej na deklice, ki naj se izveščajo za pomoč učitelju med izseljenci, kakor je na primer predlagal izseljenski učitelj g. Jankovič. Za te bo treba preskrbeti pri oblasteh, da se jim dovoli posejati to, kar najbolj rabijo (na primer: nega dojenčkov, vežba v petju in vodstvu zbora in podobno). Vse mora biti prej premišljeno, da se pri naših skromnih sredstvih kar največ doseže.

6. Za pridobivanje sredstev je treba mnogo propagande. Vsak slovenski časopis naj prinaša članke o pomenu dela za izseljence, o potrebi žrtve za nje. K delu naj se pozove vsak, ki ima srce in smisel za to. Vse od države zahtevati — je prekomodno stališče.

Mešana kri

(Konec.)

Cez tri leta so Zontovi dobili pismo na pošti. — Francka je pisala. V čudni mešanici srbskega in slovenskega jezika je odkrila staršem, da se misli omožiti in naj ji v ta namen pošljejo potrebne listine. Drugega ni povedala nič, niti tega, kdo in kakšen je njen ženin.

Doma so bili v zadregi. Zonta je zamišljen hodil okoli voglov in nikakor ni mogel najti prave misli. Mati je tarnala:

»Vsaj po slovo naj bi prišla domov. Bog ve, kaj je z njo.«

V nedeljo je šla Zontka k župniku. Takoj, ko jo je zagledal, ji je velel naj sede in počaka, da bo opravil najprej z drugimi. Najbrže je tudi on že kaj vedel, tako je ugibala z župnikovega obraza. Ko so odšli ljudje iz pisarne, je župnik žalostno pogledal Zontko, videlo se je, da bi rad nekaj povedal, pa mu ne gre z jezika. Cez čas je začel:

»Žalostno je, žalostno! Tako se izgublja naša dekleta. — O njej nisem kaj takega mislil. — Kaj nima doma kaj jesti!«

Ustrašil se je ostre besede in zbeganih Zontkinih oči. — Zopet je molčal. Mučna tišina je legla na srce obeh.

»Bog se usmili; kaj vam ni nič pisala?«

Žena si je obrisala oči; težko je spregovorila, ker jo je tiščalo v grlu:

»Je nekaj pisala. Pravi, da bi ji napisali listine, ker se misli omožiti. Zato sem prišla k vam.«

»In drugega nič?«

»Nič. Ze dolgo ni nič pisala, pa še zdaj je bila tako kratka, da nič ne vem kaj je z njo.«

»Župnik mi je nekaj pisal od tam doli. Sila je, mati, sila. Pa to še ni vse. Odkrito bom povedal, kaj bi mečkali — iz vere bo stopila. Bog se je usmili!«

»Marija pomagaj; pa menda vendar ne bo res; domov ni o tem nič pisala. Saj je zmeraj hodila v cerkev in tudi molila je rada. Kaj jo je neslo doli, nesrečni otroci! Ob enega sem že, zdaj naj bom pa še ob to...« Žaihtela je na glas.

»Bog se vas usmili! Zaupajte, bo že Bog dal, tako kakor bo prav. Molite, pa vam bo odložil to žalost!« Obljubil je, da si bo prizadejal, kar bo v njegovih močeh, da jo bo odvrnil od tega. »Napisal bom liste in jih poslal sam tja doli, vi pa storite svoje!«

Tudi župniku se je storilo inako, skozi solze je uganila Zontka, da ima tudi on mokre oči. Tako sta se poslovila.

Možu se Zontka dolgo ni upala povedati, kar je zvedela pri gospodu. Ker je bilo popoldne slabo in mrzlo vreme, je sedela za pečjo in prebirala jagode na molku. Sele zvečer, ko so posli že odšli in je Janez že spal v drugem koncu hiše, je povedala možu, kar je zvedela v župnišču. Zmagal jo je jok, on pa je puhnil velik oblak dima, da je kar luč zagnil z njim.

»Trma je trma! Nekaterikrat sem to že ponavljal. Branil sem Tonetu — trma, branil sem dekletu — trma; kot da se drži rodovine. Oba sta skupila. Se Janez naj gre, pa bova začela kot takrat, ko sva se vzela.«

Kaj hočeva sedaj? Ponjo ne moreš iti in jo s palico napoditi domov. K onemu — Pipančkovemu Jožku bom šel. On je študiral svoje dni, ampak to ti pa rečem; take ji bom napel, da bo pomnila. Saj vem, da bo navsezadnje tako, kakor je bilo s Pušcarjevo Micko z Lubeža. Silila je — šema babja — silila doli v Srbijo toliko časa, da je staknila. Sedaj je pa lahko doma in se ubija z otrokom. Pa če bi ji dedec vsaj kaj pošiljal. Enkrat je menda dobila nekaj po pošti in to je bilo vse.«

»Kaj misliš, da je naša tudi taka? Saj jo bo vendar vzel.«

»Boš že videla, ali se bo storilo po mojem ali ne: domov bo pricapala, ko se bosta eden drugega naveličala, ali bo pa še kaj hujšega.«

Se nekaj čas sta modrovala, potem pa odšla spat s skrbjo in žalostjo v duši.

Preteklo je zopet nekaj let. Francka je živila s abo. Mož je bil, kakor že rečeno, agent pri neki neznatni tvrdki in je zaslužil komaj zase. Ženi ni dajal skoraj ničesar, tako, da je bila prisiljena iskati si zaslužka drugje. Ubijala se je s pranjem, pomivanjem in pri tem trpela še pomanjkanje. Otroka sta, kakor hitro sta se skrepila, bila prepuščena na milost in nemilost predmestni ulici. Cesto sta bolehalo in vsi so sklepali, da ne bosta dorasla.

Francko je poleg vsega ubožstva mučila vest, zakaj še vedno je verovala v svojo dušo in v svoj greh. Včasih je hotela, da bi zatrla v sebi ta čut; mož ji je dejal, da ji je vse to le privrženo in da bo sčasoma samo od sebe izginilo. Francka mu je verjela, a sedaj vidi, da se vara — čimdalje hujša je vest.

ln takrat, ko je pri bolnih otrokih prebдела dolge noči, so ji uhajale misli na dom. Živo se je spomnila ljubkega zvonjenja pri Sv. Juriju, župne cerkve in župnika, ki uči z lece, kako velik greh je nevera in kako strašen greh je odpad od vere. Tedaj zadone na koru orgle, pevci zapojejo... Kako srečna je bila tedaj, kako zadovoljna se je vračala od maše domov — včasih z Andrejem, ki je zaukal, ko sta prišla do Bukovja in jo objel okoli pasu. Sedaj ga ima druga, fantje pa še prav tako ukajo in dekleta se jih še prav tako sramežljivo branijo in zardevajo.

Zopet se je spomnila dolgih zimskih večerov: zunaj je sneg, skozi okno se vidi mesec, zdaj pa zdaj se utrne zvezda... Voda buči, v mlino ropočejo stope. Ko se Janez vrne iz mlina, kjer je pravkar zasul kamen s pšenico, pokleknejo oče k peči in molijo rožni venec. Pes, ki je na voglu žage privezan, zalaja kot v odgovor fantovski pesmi na vasi.

Takrat so bili še vsi doma. Tone je bil na žagi pri očetu, Janez v hlevih in na polju, z materjo so pa gospodinje, pa saj ona je bila takrat še otrok.

In sedaj? Oče so stari, sive lase že imajo, materi se je uklonil tilnik in nadušljivi so. Janez gospodari, mogoče je že mlada pri hiši... Molijo pa še vsak večer, za zdravje, za letino, za dobrotnike in sorodnike, za Toneta, ki je šel v Ameriko, kjer ga je pogoltnil sod vrelega olja... za Francko, ki je odpadnica in ni vredna njihovega spomina.

V zibeli je zajokal otrok, bolan in lačen.

Tako so se trudno vlekli dnevi, počasi so izginjale razbite noči v večnost. Ta čas je Francka začutila, da ni več mlada, da ni več lepa, kot je bila tedaj, ko je hodila z Andrejem od maše.

Zgodilo se je, da je avto do smrti povozil njenega moža. Pretreslo jo je, ko je zagledala razmesarjeno, mrtvo truplo onega, s katerim sta si bila najbližja. Ni jokala, kakor jokajo nekatere, čeprav bi rada, le zbalala se je vsega, celo življenja. Kaj naj počne sama med tujci, kako naj skrbi za otroke!

Po možu ni dobila drugega, kot jaloavo zavarovalnino. Tedaj se je, kakor izgubljeni sin spomnila, da je imela dom, starše in vsega, kar se ji je zahotelo.

Le to je premišljala, že tedaj, ko je bradati pop molil nad krsto in ko so krsto spuščali v zemljo.

★

Veselo ogreva sonce žontovo domačijo, kjer gospodari že Janez. Ni se še oženil, čeprav bi bilo že čas za to. Stara dva mu pomagata, gospodinjstvo je prevzela Francka, ki je oni dan prišla domov. Sosedo so jo sprva postrani gledale in na tihem otrsajo jezike, doma jo imajo pa radi, saj je čisto drugačna, kot je bila včasih. Voljno opravlja tudi pokoro, ki ji je naložena, da bo mogla biti zopet sprejeta v našo vero.

Otroka sta vesela, zdrava in se vsak dan igrata pri potoku. Gotovo bi se jima že poznala rdečica na licih, če ne bi bila tako rjave polti. Zontka prav rada vzame zvečer mlajšega na kolena in ga ujčka, stari jo pa, kadar ni Francke zraven, prav rad podraži:

»Kako da ti je tako prirasel k srcu, saj vidiš, da se mešana kri pretaka v njem; že na obrazu se mu vidi. Pa ko bi bili ti ljudje vsaj naše vere.«

Žena se mu je zasmejala, saj je videla, da ne misli tako kot govori.

»Samo slovenska imena jima je treba dati, saj jaz jih še klicati ne znam. Punčka naj bo Francka, kakor je mati, tale naj bo pa Janez, kakor si ti in njegov stric.«

Ko so to povedali Francki, je bila zadovoljna, saj mrzi vse, kar jo spominja na njeno nesrečo.

Njen dnevnik in njegova pisma

(Dalje.)

Srčno ljubljena!

10. septembra 1915.

Že osmi dan trajajo boji z vso grozovitostjo. V teh strašnih vihrh sem ostal nepoškodovan. Verujem, edino Tvoja molitev mi pomaga. Moli in prosi za svojega.

16. septembra 1915.

V večnem strahu zanj mi minevajo dnevi. Pa me vpraša ta in oni: »Zakaj si tako zamišljena? Kam je izginil Tvoj polni smeh?« — Res nisem več ono smehljajočo dekle, kot sem bila, ne morem biti. Tako žalostna, vsa zaskrbljena je ta moja ljubezen, da mi je pregnala smeh z lica.

Ce Bog da, dobim 14 dni dopusta. Kar ne morem doumeti vse te sreče. Belina, moja zlata, da Te vidim, je moja največja sreča. Večno Tvoj...

To dopisnico sem brala in brala... Torej se vendar izpolni najina srčna želja, da se vidiva... Ali je to mogoče? Srce, sedaj zopet zavriskaj, zapoj!

Moja najljubša!

31. septembra 1915.

Ni misli v moji trudni glavi brez zveze nate. Kako bi mogel drugače živeti to strašno življenje? Sovražnik srdito napada vsak dan in vsako noč. Vendar ne obupujem in se ne vdajam črnim mislim. Volja je sicer trdna, a kljub vsemu me večkrat moré težke misli: »Le smrt bi me mogla rešiti!« Ko se spet otresem te »more«, se radujem življenja in vse one sreče, ki mi je tako mila. Belina, veruj tudi Ti tako trdno na mojo srečno vrnitev in potem bova oba laže dočakala snidenja. Kako željno Te želim videti in objeti ves Tvoj...

4. oktobra 1915.

Mesec roženvenske Matere... Z velikim zaupanjem hočem prebirati jagode na birmanskem molku.

O, Marija, koder hodi,
naj ga roka Tvoja vodi!

Saj Tebi odprto je moje srce,
saj Tebi je znano vse moje gorje!

6. oktobra 1915.

Tebi, ki deliš z menoj vse gorje. Žalosten sem in ni me sram solz pred Teboj. Saj vem, da žalost moja boš sprejela... Laže mi je. — Dopusta sedaj ne dobim. Ne pride! Ohledele so vse lepe sanje, odbežale so vse moje sladke nade. Kuj me, Gospod — kuj in tepi, a njemu, njemu prizanesi!

30. oktobra 1915.

Draga moja! Pišem, ne, le sanjam — blodim. Krasna noč, nešteto zvezd! Silno grmenje topov, zopet strel puške v bližini. Od nekod posamezni glasovi naše slovenske pesmi — tudi oni ne spe, ne morejo spati. Temne misli se potaplajo v pesmih. In jaz? Le nekaj korakov od mojega skrivališča spe junaki, padli za domovino. K njim grem. Ne dram! jih petje ne vihar pretresujočih šrapnelov in granat. Kako so srečni! Blagor jim! Zadobili so mir! Iz teh morečih misli me vzdrami neko ihtenje. Stopim bliže. Pred menoj ob grobu kleči mož: »Tu notri smo snoči pokopali mojega brata! Dosegel je svoj cilj...« Prav je govoril vojak: »...Dosegel je cilj!« Kdaj jaz? Vse težave, duševne in telesne, bi človek prenašal, da bi le vedel: vrnil se bom! Trpim — veliko trpim. Le malo je hipov, ko se vdam usodi. A kmalu je zopet pri vsaki misli mala, sprva nevidna, neznatna cenca poznejšega, še temnejšega oblaka — — — Hočem, da spoznaš in doumeš do dna Tvojega nesrečnega...

Verne duše v letu 1915.

Zadnja lučka na grobu ugaša; zadnja moja nada umira. Misel teži, da pod njeno težo mi silijo solze v oči! Morda bo danes leto samo solza še ostala.

Nekje daleč bo njegov grob
brez križa in brez lučic...

Ce vsemu dala sem slovo — Gospod, vsaj to upanje mi pusti, da se po smrti v raji združiva. Danes v sreču mi prebivaš, pa bi žalovala. Saj hočem vdano prenašati... odpusti moji slabosti, moj dobri Bogec!

5. novembra 1915.

Zlato moje! Kako naj Ti povrnem toliko dobroto? Vsega me je prerodila in poživila Tvoja pošta. Kakšen siromak, slabič bi bil jaz brez nje! Ob prebiranju Tvojih, tako ljubih mi pisem in razglednic postanem nov človek. Ti edina me znaš pomiriti in potolažiti. Kadar prejmem Tvoje vrstice in jih nešteto krat preberem, mi mine dan kot ura. Zato piši mnogokrat in pogostoma Tvojemu...

9. novembra 1915.

O, saj priznam Tvojo dobroto in Tvoj blagoslov, moj dobri Bogec. Zavedam se, da je to delo Tvojih rok, ko se vse v meni podira, ko sem vsa zakopana v skrbi in žalost, pa sedem in mu lahko napišem dolgo, dolgo pismo, polno same sreče in sonca. Res, prepola si dobrot zame! Ti vse veš, kako mi je hudo, ker ne pride na dopust, a tudi to veš, da sem sprejela tudi to boleost, še nekam dovolj vdano... Zgodi se Tvoja volja — saj me moja mati vedno to tako lepo uči!

15. novembra 1915.

Kaj je vzrok, da že teden dni ne dobim njegovih poročil? Mar se mu je kaj pripetilo? Morda je pošta kje zaostala? Nemir se me zopet polašča.

Zunaj naletavajo prve snežinke. Burja razsaja, pripogiba veje kostanjev. Ko si pred sedmimi meseci odhajal, so ti kostanji zelencl, po njih so ptički peli, na oknih so nageljni cveteli. Sedaj mi ptički več ne pojo in nageljni nič več ne cveto. Zima se v moje srce je naselila, kot da pomlad nič več ne bi prisvetila!

18. novembra 1915.

Moja Belina! Odpeljem se na drugo bojišče. Nič ne bodi žalostna zaradi tega. Moli in prosí, da ostanem še nadalje pod božjim varstvom.

(Dalje prihodnjici.)

Naša mladina v Holandiji ob zaključku šole

Izseljenske pesmi

6.

Ko z Bogom, z Bogom klical si
srečni svoji materi,
te je ljubeče pokropila
in križ na čelo naredila.

Zakaj, povej sramuješ se
v tujini verne matere,
ki te moliti je učila,
v mladosti Bogu izročila?

Brezbožna naj tujina vé,
da verno tvoje je srce,
da vera naša je vodnica,
Marija naših src kraljica.

Naj vsa tujina to spozna,
da verna je Slovenija,
ki jo je Bog za nas ustvaril,
na njej življenje nam podaril.

7.

Slovenski narod govori:
Sinovi moji, kam ste šli?
Zakaj ste zapustili mene,
tujini izročili se?

Kot oče sem vas ljubil jaz,
z dobrotami obispal vas,
prekrasno zemljo v dar vam dal,
da z vami srečen bi postal.

Po vas žaluje zemlja zdaj,
slovenski narod, rojstni kraj
in prosi vas: Vrnite se,
da narod smrti rešite!

Prekrasna naša zemlja je
in vredna, da jo ljubite.
Vaš narod se za vas boji,
da vas tujina ne umori.

8.

Po vas, Slovenci, plakamo,
ki ste od nas odšli,
zastonj vas s srci čakamo,
da vas objeli bi.

Odšli od nas ste v tuji svet
s slovensko pesmijo;
kdaj vrnete se srečni spet
domov z ljubeznijo?

Nikdár, nam odgovarjajo,
za vedno smo odšli,
tujini se prodali smo —
od vas pozabljeni.
na smrt obsojeni.

Na vse strani zakličemo:
Domov vrnite se,
mi še vas zvesto ljubimo,
rojaki naši ste!

9.

Zvonovi žalostno pojo,
odšel pred sodbo je nekdo...
„Kdo je, kdo je?“ vprašuje vse.
»V tujini sin umrl je.«

Vsa vas zatrepetala je
z boleščjo silno matere,
ki sina ji edinega
tujina je oropala.

Zaman se mati žalosti
za sinom, ki v tujini spi,
zastonj ga kliče: Vрни se
v naročje svoje matere.

V tujini sin pozabljen spi,
na grobu sveče, venca ni,
le mati lučko za spomin
prižgala ti je v srcu, sin.

10.

Bratje, sestre, ki živite
med rodovi tujimi,
jezik njihov govorite,
z njimi merite moči,
matere ne pozabite,
ki Slovenka je bilá,
pred nikomur ne tajite
svojega prepričanja!

Zvesti svoji domovini
ostanite, bratje, vsi,
z njo vas družijo spomini
vaših zlatih mladih dni.
Vedno radi govorite
jezik svoje matere
in ponosni vsi bodite,
da Slovenci verni ste!

Pesem naj slovenska druží
v eno vas v tujini vse,
vsak Sloveniji naj služi,
kdor v tujini daljni je.
Naše zemlje ste cvetovi,
naše zdravje, naša kri,
naših mater ste sinovi,
z nami ste Slovenci vsi.

Njeni spomini

Zapihljale so lagodne pomladne sape. Cvetje in zelenje je nagloma vzbrstelo, v polja in hoste se je vselilo novo življenje. Življenje, ki ga zmore samo pomlad.

Tisti večer sem ti kuhala večerjo. Dolgo sem te čakala. Slednjič si le prišel. Na obrazu se ti je bralo, da te je dan utrudil. Kako tudi ne! Od zore do trtega mraka si bil v dnini pri sosedu (v tovarni so z delom prenehali, zato si si iskal drugje zaslужka). V borštu ste sekali. Iz dneva v dan. Že tretji teden. Zadnje dni ti je legla na oči še neka druga utrujenost. In ne samo na oči: tudi v srce in dušo. Beseda ti je zastala, pogovor nama je utihnil, pa najbrž nisi slutil, da vem za tvojo blodno misel. Zunaj je vrelo življenje, pomlad, pesem, ljubezen. Ti si pa šel mimo nje kakor truden popotnik, ki mu ni več za sonce v prijaznem jutru ali hladno senco v vročem popoldnevu...

Odložil si klobuk in prisedel. Brez besede. Odmolila sva in večerjala. Silil si se, jaz tudi. Pa nisi vedel, da je v meni bilo tako moreče in žgoče, da bi najrajši legla in izjokala svojo bol. Pa nisem. Tudi ti ne. Ko si nisva izmenjala besede, si odložil žlico in se oslonil v mizo. Jaz sem pscrpala z mize tisto malo posodja in venomer mislila, mislila. Še nikdar mi ni bilo tako tesno pri duši kot tisti večer. Na vasi se je oglasila fantovska pesem. Slišal si jo. Morda si se spomnil, kolikokrat si jo sam vzdignil, da se je razlegnilo v tiho noč in so dekleta prislunila: »Ivan — ta pa zna!« Morda si si zaželel razigrane volje, prešernega smeha in pritajenega pogovora pod vaško lipo, kjer ste se tolikrat shajali. Morda. Pa odzval se mu nisi. Vstal si in šel v posteljo... Zunaj je pošumeval rahel veter, drevje na vrtu je sanjalo o beleni, cvetju, ki ga bo zdaj zdaj dobilo, v gluho noč je odmeval zategli lajež sosedovega Kastorja. Midva pa sva sanjala, sanjala. Z odprtimi očmi in težkimi mislimi. Ti: »Mati, ali bi šel?« Jaz: »Ivan moj, kam te kliče pesen?« In dolgo, dolgo nisva zatisnila trudnega očesa.

Drugi večer se je prizor ponovil. Tretji večer si se vrnil še bolj pozno, mislila sem, da te skoraj ne bo. In ko si prisedel, tedaj se je zgodilo tisto, česar sem se tako bala. Itisnil si iz razbolele duše, kar te je grizlo. Ali se spomniš, sin moj, kaj sva čutila tedaj drug ob drugem? Tega ne bom nikoli pozabila.

»Mati, jaz grem. Za kruhom. Doma ga ni. Kdo pravi, da ga tudi v tujini ni?«

Beseda ti je padla kot sad, ki je do zadnjega zorel. Sam si čutil, da se za tem žlahtnim jabolkom skriva grenkoba, ki ji ne vem imena. V glasu se ti je poznalo. Misliš si z besedo še dalje: »Vsi so šli: Petračevi, Metnikovi, Baučarjevi — zakaj bi ne šel tudi jaz. Pišejo, da jim gre dobro...« pa te je v grlu stisnilo in morda ti je dobro delo, ko sem te prekinila: »Ivan, kaj res, kaj res misliš?« Nisi mi odgovoril. Vstal si in šel. Noč je bila obema kakor večnost...

Drugo jutro sem te spremila na postajo. Meglen dan je bil. Sonca od nikoder. V tej pomladi, pa nič sonca! Za slovo se ni hotelo zbuditi. Bog ve, če te bo kje pozdravilo. Pravili so, da v tujini ni sonca. Stisnila sva si roki. »Bog s tabo. Pa piši kaj...« »In z vami, mati!...« Ali te ni zgrabilo, da bi vrgel kovčeg od sebe in zbežal, zbežal kamor koli, samo to slovo, o! In te vaše oči ta trenutek, nikoli niso bile tako boleče zame kot tokrat, mati, o!... Vlak je rezko zapiskal, težko kolesje se je zganilo in se zategnilo v raven.

Potem sem ostala sama. Čisto sama. Spremljala sem te po ravninah, ki so brzele mimo tebe. Po vaseh in mestih. Skozi dnevni hrum in šum, skozi nočno dolgočasje. In ti? Ali si mislil name, ko so brzela polja v daljah mimo kakor spomini? Jaz sama, čisto sama... Zunaj pomlad, na vrtu cvete češnja, v vrhu zelenega kostanja poje kos, rdeče večerno nebo prisluskuje svatovski pesmi. Jaz pa sama, čisto sama... Ivan, kod se pelješ?...

Danes je že mesec dni od tistega jutra, pa nisem prejela še nobenega pisma. Čakam, čakam. Ivan, Bog s tabo!...

Ne samo za velike narode, tudi za nas velja resnica: Slovenija je posod, kjer žive Slovenci. Ta Slovenija ni vezana na skopo odmerjene krajeve meje, njene meje so začrtane v slovenskih srcih. Njeno bistvo bodi zanesl slovenskega porekla, zvestoba do vsega, kar so ustvarili naši očetje. In s tem naj bo združena zvestoba do naše skupne matere Jugoslavije.

Cenjena Družba sv. Rafaela!

Zelo sem bila vesela, ko mi je častita sestra dala Vaš zanimivi album, da si ga ogledam in preberem. Slike v tem albumu so res lepe. Če bi bilo mogoče, bi tudi jaz prišla obiskat kraje, ki sem jih videla na slikah, pa nisem tako srečna. Zdaj bom pa malo napisala sama o sebi.

Moje ime je Mary in obiskujem šolo sv. Vida. Sem v sedmem razredu, kjer me uči častita sestra Mary Manett. Rodila se je v Strugah pri Dobropoljah in govori slovensko (seveda zna tudi angleško). Jaz sem že mislila večkrat pisati, pa — saj veste — ne znam tako dobro; zdaj sem se kar okorajžila.

Sporočam Vam tudi, da imam teto, ki je tudi pri častitih sestrah. Njeno ime je častita sestra Blazija iz reda sv. Frančiška. Prej je bila v Mariboru, zdaj pa je v Sarajevu v Bosni, morda jo poznate. Sporočam Vam, da imamo pri naši fari štiri duhovnike, eden izmed teh je Father Matija Jager (ali jih poznate?). Zdaj pa končam to svoje slabo pisanje in upam, da ne boste to moje pismo vrgli v koš.

Vas lepo pozdravlja

Mary Lužar,

učenka 7. razreda Šole sv. Vida,
1035 E 69 Street, Cleveland, O.

Draga Mary!

Verjemi mi, da smo bili vsi veseli Tvojega pisma in se Ti lepo zahvaljujemo zanj. Vsak pozdrav, ki ga prejmemo od naših mladit iz daljne tujine, je za nas kakor dragocen zaklad, saj vidimo v tem razveseljiv dokaz, da mladi rod ni pozabil na domovino svojih staršev. In kako bi Tvoje pismo, draga Mary, moglo romati v »koš«? Saj si s temi besedami izrazila toliko prisrčnega hrepenenja po materinski slovenski zemlji in vzbudila v nas vseh toliko spodbudnega upanja, da v srcih naše mladine, naj bo kjer koli po svetu, ne bo ugasnila luč slovenstva. Iz vsega srca Ti želim, da bi se Ti izpolnilo Tvoje kristalno čisto hrepenenje in bi mogla kmalu videti rajsko mile kraje naše Slovenije in se prepričati, da so v resnici še lepši kot pa si jih gledala na slikah.

Povej častiti sestri Mariji Manett, da se ji zahvaljujem, ko Te je tako lepo naučila materinskega jezika! Tvoje tete, žal, ne poznam. Bom ji pa pisal, kako lepo si se nje in nas spomnila. Ime Rev. Matije Jagra pa dobro poznam, saj teliko lepega napiše v ameriških slovenskih listih.

Prejmi iskren domovinski pozdrav in se nas še kaj spomni!

Urednik.

Ivan Kmet:

Sinu

Ne veš moj sin, kako sem vztrepetala tisti hip.
Ze misel, da me boš zapustil po slovesu
in šel po svetu, kamor žene te srca utrip,
da bdela bom kot listi v noči na drevesu,
je vžgala v duši plamen, ki použiva mi telo.
Pri Križu, se še spomniš, segel si v desnico,
besede upa in bolesti čulo je nebo;
saj nisi mogel zatajiti mi resnico.
In vendar tebe ni. Tako sem vedno sama.
Sprašujem veter, ki zvečer med vejami šumi:
Kaj res daljina kot prepad zija med nama?
V odgovor prek poljane plane, tožno v mrak ječi.

Iz konzularne službe. Z ukazom kraljevih namestnikov z dne 26. junija t.l. je imenovan za častnega generalnega konzula kraljevine Jugoslavije v Münchenu g. Albert Heilmann.

Za obisk Oplenca je Glavno ravnatelstvo jugoslovanskih državnih železnic z aktom dne 22. junija t.l. dovolilo našim delavcem-izseljencem iz Nemčije pravico na 66% popust, t.j. dve tretjini normalne vozne cene. Brezplačna vožnja kakor tudi večji popust se ni mogel odobriti.

Izseljenke vloge pri jugoslovanskih denarnih zavodih

Spremenjen je člen 20. Uredbe o zaščiti denarnih zavodov in se zdaj glasi takole:

Točka 1. »Vlagatelji z vložnimi knjižicami in tekočimi računi, ki zahtevajo do 10.000 dinarjev, a vloge, za katere se trdi, da so izseljenke, do 20.000 dinarjev, se bodo izplačevale prvenstveno v največji obrestni meri.«

Točka 3. »Razpored mora obsegati tudi izjemna izplačila vlagateljem za primer bolezni, smrti in neobhodnega vzdrževanja njihovih družin. Prvenstveno se bodo izplačevale one vloge, ki izvirajo iz dela v izseljenstvu.

Tako so torej po spremembi čl. 20. omenjene uredbe proste izseljenke vloge do zneska 20.000 din pri zavodih, ki se nahajajo pod zaščito in se bodo izplačevale iz kredita, ki ga je ministrstvo odobrilo.

Carinsko postopanje pri darilnih pošiljkah iz Amerike

Službeni list kr. banske uprave dravske banovine z dne 24. junija, kos 50. prinaša naslednje spremembe dosedanjih predpisov o postopku z rabljenimi stvarmi, poslanimi iz tujine siromašnim osebam:

1. Poštne pošiljke z rabljenimi stvarmi (oblačila, perilo, obutev itd.), ki prihajajo iz prekomorskih dežel, se prepuščajo carine prosto, ne da bi bilo treba predložiti potrdilo o siromaštvu in dokaz, da so poslani kot darilo, če ugotovijo carinski uslužbenci pri pregledu, da vsebujejo rabljene stvari. Če pa carinarnica zasumi, da je prejemnik dobrega imovinskega stanja, ali če dobi kdo zaporedoma več takih pošiljk, zahtevajo predložitev potrdila o siromaštvu in pošiljalčevo pismo, iz katerega se mora razbrati, da se pošiljajo te stvari kot darilo. V takih primerih je prejemnik dolžan vložiti poleg

teh listin tudi prošnjo carinarnici zaradi odločitve.

2. Za enake pošiljke, ki prihajajo iz evropskih dežel, je prejemnik dolžan predložiti carinarnici prošnjo s potrdilom občinske uprave o siromaštvu in pošiljalčevo pismo, da se pošiljajo te stvari kot darilo. O takih prošnjah odloči carinarnica šele, ko oddajo angažirani carinski uradniki pismeno poročilo, da so s pregledom ugotovili, da obsega pošiljka stare stvari (oblačila, perilo, obutev itd.).

3. Za siromašne osebe se štejejo tisti, ki ne plačujejo več kot 400 dinarjev neposrednega davka na leto, brez dopolnilne in samoupravne doklade, kakor tudi tisti, katerih dohodek od nesamostojnega dela ne presega zneska 1800 dinarjev na mesec, če so samci, ali 2200 dinarjev na mesec, če so oženjeni.

4. Če je v pošiljkah z rabljenimi stvarmi tudi kaj novih stvari, se poberejo na nove stvari vse uvozne carinske davščine. Če prihaja pošiljka iz pogodbenih držav, se obračunajo carinske davščine po minimalni tarifi.

5. Če prihajajo pošiljke z rabljenimi stvarmi iz neklirinskih držav, a obsegajo tudi nove stvari, za katere je potrebna prehodna uvozna dovolitev Narodne banke, se ta ne zahteva, če pošiljka ne vsebuje novih stvari več kot 5 kg. To velja samo, kadar prihajajo pošiljke na siromašne osebe. Če pa prihajajo take pošiljke na trgovinske trdke ali imovitejšee osebe, so prejemniki dolžni preskrbeti od Narodne banke predhodno uvožno dovolitev, če gre za kontrolirano blago iz neklirinskih držav. Za pošiljke rabljenih stvari, ki vsebujejo novih stvari kontroliranega blaga nad 5 kg, je treba zahtevati vselej predložitev uvozne dovolitve Narodne banke.

Ta postopnik je stopil v veljavo dne 2. junija 1939.

Omejitev vseljevanja v Bolivijo

Ker so se vsipale v bolivijsko pristanišče Arica vedno nove množice vseljencev, tako da je v mestu celo jelo primanjlovi hrane in prostora (tudi šole in bolnišnice so bile že prepolne), se je prebivalstva polotila skrb in vznemirjenost. Vlada je našla iz teh nepravil le en izhod: 5. maja t.l. je izdala odlok, ki za šest mesecev izključuje vsako vseljeva-

nje. Izjemo je napravila le za poljedelske delavce in pa za tiste, ki vplačajo 2500 dolarjev varščine. Vizumi, ki so bili izdani pred tem odlokom, so veljavni. Nikakršnega upanja ni, da bi se stanje v tem pogledu kaj kmalu izboljšalo.

Tako je moglo dobiti pravico za vse-litev v Bolivijo še kakih 2000 ljudi z zakonitim vizumom, ki so se medtem nahajali že na poti. Poleg teh pa je čakalo na vstop še po priliki do 7000 oseb, ki so si pridobile vizume na častnih bolivijskih konzulatih po Evropi, torej so po

zakonih ti njihovi vizumi nezakoniti. Vlada je vendarle iz humanih nagibov dovolila tudi tem, da se vselijo. Ker pa je med njimi mnogo ljudi, ki nikakor niso zaželeni, obstoji možnost, da bo izdana splošna zapora meja, kakor je to storila n. pr. država Paraguay.

Zaradi tolških množic, ki so se doslej vselile, je po vsej Boliviji nastala občutna druginja, predvsem za stanovanja je velika stiska. La Paz je zdaj n. pr. dražji kakor Santiago v republiki Čile. Tudi vrednost denarja je s tem prizadeta.

N A Š I P O S V E T U

Zedinjene države

† Alojzij Pirc. V četrtek 29. junija je v Clevelandu nenadno umrl urednik in so-lastnik »Ameriške Domovine«, g. Alojzij Pirc. Rodil se je 4. julija 1888. v Vavti vasi pri Novem mestu. Razmere so ga že zgodaj prisilile k temu, da si je šel iskat sreče v daljino Ameriko. Tu je v marljivem delu uveljavljal svoje lepe zmožnosti. Po njegovi zaslugi je iz »Clevelandске Amerike« nastal sedanji dnevnik »Ameriška Domovina«. Dolgo vrsto let je vodil državljansko šolo in s tem mnogo pripomogel našim ljudem, da so si priborili ameriško državljanstvo. Odličnemu časnikarju, zvestemu sinu matere Slovenije, nesebičnemu delavcu za koristi naših preko oceana, možu, ki je sodeloval pri ustanovitvi in razvoju mnogih slovenskih podpornih in prosvetnih organizacij, bodi lahka ameriška zemlja!

Za slovenski narodni muzej v Ameriki. Na letošnji redni letni seji so delničarji Slovenskega narodnega doma na St. Clair Ave. v Clevelandu na predlog g. Erazma Gorčeta sprejeli resolucijo, ki vsebuje krasen načrt, da se med ameriški Slovenci organizira zbiranje predmetov za narodni muzej: spisov, listin, slik, zapisnikov društvenih sej, časnikov in časopisov, zastav, skratka važnih dokumentov v vseh poprišč slovenskega ustvarjanja v Zedinjenih državah od prvih začetkov priseljevanja. Pozdravljamo to dragoceno misel in želimo, da prinese trajnih uspehov prizadevanju za ohranitev slovenskega predvsem med mladim rodnom.

Ob jubileju Kranjske slovenske katoliške jednote. Ob udeležbi tisočev in tisočev Slovencev iz raznih krajev Zedi-

njenih držav, predvsem iz države Illinois, se je v nedeljo 23. julija izvršila glavna proslava 45. letnice te prve slovenske podporne organizacije v Ameriki. Posebno svečan poudarek je dala dnevu blagoslovitev novega Jednotinega doma v Jolietu, monumentalne zgradbe, ki je v ponos organizaciji in mestu. Blagoslovitvene obrede je izvršil duhovni vodja Jednote, Rev. M. J. Butala. Pozdravni govor je imel jolietški župan, zahvalil pa se mu je g. John Germ, glavni predsednik. — KSKJ je bila ustanovljena na cvetno nedeljo, 2. aprila 1894, a inkorporirana po zakonih države Illinois 12. januarja 1898. Po stanju dne 31. maja 1939. je obsegal njen odrasli oddelek 24.962 članov, mladinski 10.573, skupno 35.535 članov. Od ustanovitve do 31. maja je izplačala 7.147.727 dolarjev podpor. KSKJ je največja katoliška podporna organizacija Slovencev v Zedinjenih državah. Njeno sedanje premoženje predstavlja vrednost nad 4.408.000 dolarjev.

V nedeljo 6. avgusta pa je 28 pensilvanskih društev KSKJ v Pittsburghu proslavilo 45 letni jubilej svoje matice.

8. julija so se naši ameriški rojaki v velikem številu udeležili »Slovenskega dne« v Pittsburghu. Glavni govor je imel g. Frank Lavše, sodnik iz Clevelanda. Sodelovalo je mnogo slovenskih pevskih zborov, številne organizacije so poslale nanj svoja zastopstva.

Proslave ob 35 letnici Slovenske narodne podporne jednote. V Clairtonu, Pa., je zveza društev SNPJ v zapadni Pensilvaniji v nedeljo 25. junija proslavila jubilej svoje matične organizacije. Vokalni del sporeda so izvajali štirje pevski zbori.

2. julija pa se je vršila podobna pro-

slava za državo Colorado. Govoril je o zgodovini Jednote njen glavni predsednik g. Vincent Cainkar, ostali del proslave pa so izvedli predvsem člani mladinskega odseka. Istega dne so društva v osrednjem Illinoisu z vočjo prireditvijo počastila Jednotin jubilej v mestu Springfieldu.

Književna poročila

V poletni izdaji nove clevelandске revije »Crossroads« je izšel angleški prevod Cankarjeve zgodbe »Njena podoba« (iz knjige »Moje življenje«), ki ga je oskrbel naš poznani literarni delavec v Clevelandu, g. Anthony J. Klančar. Zdaj pa je v »Cleveland Pressu« izšla izpod peresa literata Mr. Richarda Petersa ocena te revije. O tem novem Klančarjevem prevodu iz del Ivana Cankarja pravi Peters:

»Ironično dovolj, da najboljša delo v tej izdaji ni delo Clevelandčana, temveč je nekega Clevelandčana prevod Ivana Cankarja, velikega slovenskega pisatelja, ki ga v tej deželi vse premalo poznamo. — Prevod je delo Anthonyja J. Klančarja, ki spretno prevaja delikatno in ganljivo Cankarjevo zgodbo »Njena podoba«, delo, ki je tako sentimentalno, da bi en sam napačen korak v prevajanju ves užitek popolnoma pokvaril.«

V kratkem pa bo g. Klančar dokončal novo delo »Kdo je kdo med Jugoslavlani v Clevelandu in okolici?« (Who's who), ki je zanj polni dve leti zbiral gradivo. V delu bodo orisani kulturni, verski, politični in socialni delavci med našimi v Clevelandu.

V Ameriki se mudi profesor dr. Pavel Brežnik, književnik in vzgojitelj kralja Petra. Po obisku newyorške razstave je imel v slovenskem Narodnem domu na St. Clair Ave. v Clevelandu predavanje o razvoju slovenske literature.

Mesečna revija »Novi Svet«, ki jo urejajo J. M. Trunk in John Jerich, si je že takoj ob svojem postanku (ob novem letu 1938) nadela lepo, a težko nalogo, da v zaglavju »Slovenski pionir« redno objavlja gradivo za zgodovino slovenskih izseljencev v Ameriki. Doslej je zbrala že dragocene podatke o postanku slovenskih naselbin in društev v državi Illinois. Že zaradi tega znanstvenega dela zasluži vse priznanje in podporo tudi s strani domovine. (Naroča se pri upravi »Novi Svet«, 1849 W. Cermak Road, Chicago, Ill. Letno stane 3 dolarje izven USA.)

Argentina

Nekaj argentinskih novic

28. maja smo imeli kar dve slovesnosti. Maša je bila v Tropezou, kjer so se zbrali zlasti rojaki, ki tam blizu žive. Bil je to lep dogodek, ki se bo, upajmo, še večkrat ponovil. Saj tam okoli živi več stotin naših rojakov in sedaj bomo imeli prav lepo priliko za našo službo božjo v kapeli pri sestrah frančiškankah, ki imajo sedaj tam otroško zavetišče in pomožno šolo, v katero prihaja 15 slovenskih otrok. Žal, da nimajo sestre nobene Slovenke. Mogoče pa bi se v njihovem redu dobila katera, ki bi lahko prevzela nalogo slovenske učiteljice. Hrvaških otrok pa tam okoli ni kar nič.

Istega dne popoldne smo pa imeli spet krasen dan. Ne po soncu, ki se nam je skrililo in je skoraj dež obetalo. Pa je vseeno vzdržalo, pač pa je bil dan krasen zato, ker se je zbralo toliko naših ljudi. Gotovo nas je bilo 600. Naše deklice so nesle Marijo in smo prepevali slovenske pesmi med dolgo lursko procesijo. Prav vzljubili so nas Slovence doli v Lurdu, ker vsaka naša slovesnost tako lepo poteče. Ljudje se spoštljivo obnašajo, vsi lepo prepevamo in je tako v njihovem cerkvenem življenju prav naše romanje zaželen dogodek. Dajo nam na razpolago vse, karkoli želimo. Tudi v Cerkvem glasniku vselej kaj spregovore o našem obisku pri lurski Mariji.

Sedaj smo pa že na pragu lepe slovesnosti — 400 letnice Svete Gore. To bo brez dvoma najlepši dogodek za dolgo časa, ki ga bomo pozneje proslavili tudi v dvorani s primerno prireditvijo, na katero nameravamo pritegniti tudi neslovence, da nas spoznajo. Uporabiti hočemo posebno tisto priliko, da pokažemo svetu naše najbolj boleče zadeve.

27. maja se je poročil dr. Kjuder, tajnik na poslanstvu. Po stari slovenski navadi je prej vzel tudi slovo od fantovstva. Ta dogodek se je proslavil v našem Domu ob obilni udeležbi. Prav tako so tudi mnogi prihiteli k slovesnosti njegove poroke, ki se je izvršila 27. maja v cerkvi svete Magdalene, kjer je prej dalje časa pel v kvartetu.

3. junija smo imeli krst, pri katerem je bil za botra dr. Kaderabek, eksminister Češkoslovaške, botra pa njegova žena Ružica, Zagrebčanka. Oba znata nekoliko tudi slovensko. Krstili smo sina arhitektu Sulčiču, znanemu našemu stavbeniku, ki je doma od Sv. Križa pri Trstu. Njegova žena pa je iz Srema.

Prišel je med nas izseljenski učitelj

Slavko Gajer, ki se sedaj pripravlja na svoje delo. Najbrž bo njegovo področje v Rosariju, kjer bo hrvaški element gotovo z veseljem pozdravil lastnega učitelja. Doslej so se gibal v Rosariju bolj Slovenci, katerih društvo Triglav je otvorilo lastni dom pred nedavnim.

Obiskal nas je tudi novinar Bogoljub Čikota, poročevalec belgrajskega »Vremena«, ki opazuje sedaj izseljenske probleme pri nas.

Oni večer mi je povedal marsikatero zanimivo novico rojak Ivan Invanšič, doma iz Križevcev pri Ljutomeru, ki je telegrafist na ladji »Princ Pavle«. On je nečak dr. Slaviča, univ. profesorja in ima še drugih dobrih znancev in sorodnikov po Sloveniji. Prav veseli smo bili njegovega obiska. Prišel je v nedeljo tudi k sv. maši.

Tako da nam novic še ostaja. Vojske se pa sedaj že nič več ne bojimo, ker je ne bo. Le tega še željno pričakujemo, da tam doma lepo rešijo tista vprašanja, ki tako zelo prosijo rešitve.

Glede ljubljanskega kongresa pa ne moremo storiti kaj več kot to, da o njem pišemo in govorimo. Viharno evropsko ozračje je vzelo dobro voljo, ki je od kraja ni manjkalo, in bi se lahko organiziralo lepo romanje, če bi bilo v času mirnega političnega položaja.

Janez Hladnik.

•

25. junija je bil slovesno položen temeljni kamen za »Jugoslovanski dom« na Dock Sudu. Program so izvajali otroci jugoslovanske šole na Dock Sudu in sokolsko društvo Dock Sud-Boeca. Govorili so g. minister dr. Izidor Cankar, gospa Popovičeva in projektant doma, arhitekt g. Viktor Sulčič.

Delovanje izseljenskih društev v Argentini. Delovanje nekaterih društev je dalo argentinski vladi povod, da je izdala odlok, ki prepoveduje društvom vsako vmešavanje v politiko tujih držav. Obenem morajo vsa društva predložiti notranjemu ministrstvu in policiji svoja pravila in podatke o članih, prav tako zapisnike sej (v španskem jeziku), kadar to oblast zahteva. Zasledovati morajo namene, ki se skladajo z argentinскими zakoni. Vsa imena, znaki, uniforme ali podobni, ki so prikriti pri tujih organizacijah, so prepovedani. Odlok pravi nadalje: Vsako društvo se mora vzdrževati iz lastnih sredstev, ne sme biti odvisno od tujih vlad in organizacij ter sme prejemati podpore in darove le v humanitar-

ne namene, a po dovoljenju izvršne oblasti.

Ce katero društvo v treh mesecih ne bo izpolnilo teh obveznosti, bo razpuščen.

Odlok dovoljuje društvom torej le kulturno, socialno in gospodarsko udejstvovanje, kar v polni meri zadošča za njihov napredek. Slovenska in ostala jugoslovanska društva v večini s tem niso bistveno prizadeta, kar je dokaz njihove lojalnosti do krusne države. Seveda bodo prikrnjala svoja pravila, kakor to zahteva odlok, a društva »Slovenski dom«, »Sokol« in »Jugoslovansko centralno šolsko združenje« bodo skušala doseči pravice pravnih oseb.

Več skrbi pa je povzročil zakonski predlog, ki sta ga predložila v zbornici dva poslanci in ki določa, da se prepove tiskanje glasil, proglašev in raznih publikacij v tujih jezikih. Prepušča pa izvršnim oblastem, da dovolijo izdajanje tistim publikacijam, ki bi bile v kulturnem in političnem pogledu koristne za Argentino. Prav tako vsebuje ta predlog prepoved za vse tuje šole s političnimi tendencami. Vendar je upanje, da zbornica tega predloga še ne bo sprejela.

Francija

Veselo sporočilo iz Merlebacha. Med mnogimi proslavami in slovesnostmi, ki so jih že to leto priredila razna slovenska društva v Merlebachu in okolici, je gotovo najbolj razveseljiva cerkvena slovesnost, ki se je izvršila zadnjo nedeljo v mesecu juniju v delavski koloniji Habsberdick — župnija Stiring (Moselle).

V tej koloniji so sicer večinoma Poljaki, pa imamo tudi okrog 400 Slovencev. Mala misijonska kapela je znana našim rojakom tudi po oddaljenih krajih, ker imamo v njej našo lepo Marijino podobo z Brezij in ker tja vsako leto enkrat skupno prihitimo od vseh strani na božjo pot. Pogrešali smo od sedaj le zvonov in pa primerne oltarja za milostno podobo. Oboje smo sedaj dobili. Neumorni francoski kaplan g. Hoffmann, kateremu je poverjena ta kolonija, ni miroval prej, dokler ni uresničil naše želje: misijonska kapela je bila povečana v pravo cerkev, dobila je stolp, dobila 4 zvonove, dobila 3 oltarje — popolnoma je prenovljena. Med štirimi zvonovi je tudi prvi — slovenski, ki bo klical naše rojake k Mariji. Z velikim veseljem sporočamo, da je bila kumica-botra pri blagoslovitvi tega zvona spoštovana gospa, soproga našega generalnega konzula Smiljanica iz Metza. Mi smo zelo veseli, da je povabilo

sprejela in ji iz srca izražamo svojo hval-
ležnost!

Istočasno so bili posvečeni tudi trije
oltarji: na sredi francoski, na desni slo-
venski, na levi poljski. Slovenski je na-
rčjen po fotografiji Marijinega oltarja z
Brezij, — po tem načrtu je zgrajen tudi
poljski. Slovenska sv. maša bo odslej ved-
no pri našem oltarju — poleg vsake tret-
je nedelje v mesecu bo odslej tudi vsak
torek in ob raznih prilikah še posebej.
Kakor blagoslavlja Marija z Brezij naše
neštete romarje v domovini, tako smo
prepričani, bo z obilnim blagoslovom ra-
dodarna tudi do naših delavcev, jih ču-
vala pred nesrečami, našo mladino pa va-
rovala verske in moralne propalosti.

Slovesnost, ki se je vršila zadnjo ne-
deljo v juniju, je bila omejena samo na
župnijo Stiring in okolico. Mi pa bomo
to še enkrat obhajali, ko bomo meseca
septembra — po vrnitvi iz domovine —
napravili tretje veliko romarsko potova-
nje iz vseh strani Francije v Habster-
dick.

Naša dolžnost je pa, da se tu še enkrat
javno zahvalimo velespoštovanemu gene-
ralnemu konzulu g. Smiljanicu in njego-
vi soprogji za kumovanje ter g. župniku
Halterju in g. kaplanu Hoffmannu, da to-
liko razumeta izseljence in nam skušata
napraviti tudi tujino malo bolj domačo!

Grims Stanko, izseljenski duhovnik.

Merlebach. — K večnemu počitku smo
položili v nedeljo 18. junija družinskega
očeta Jožefa Kaliopa. Rojen je bil leta
1887. v vasi Rodežu, v župniji Sv. Jurij
pod Kumom. Bil je dober družinski oče
in povsod spoštovan. Bil je član društva
sv. Barbare in naročnik izseljenskega
vestnika, odkar izhaja. Izčrpan od vojnih
grozot in težkega jamskega dela se je
preselil, previden s sv. zakramenti, v
boljšo domovino. Bil je velik častilec Ma-
tere Božje in presv. Srca, kar priča nje-
gova smrt, saj je umrl prav na petek
presv. Srca. Ob odprtem grobu se je v
lepem govoru poslovil od njega akade-
mik g. Franc Drenovec, ki študira v Ljub-
ljani, a se sedaj mudi tukaj na počitni-
cah. Pevsko društvo »Triglave« je zapelo
rajnemu Jožefu na domu in pri odprtem
grobu žalostinko. Naj mu bo francoska
zemlja lahka, družini pa izrekamo iskre-
no sožalje.

Merlebach. — Naši dobri izseljenci v
Merlebachu in okolici so darovali jugo-
slovanski katoliški misiji krasen kelih
(glej sliko!), katerega smo nujno potrebo-
vali, ker smo dosedaj rabili že zelo
obrabljene francoske kelije. Ob tej pri-

liki se vsem darovalcem javno zahvalju-
jem. Lepo darilo bo v trajen spomin, da
imamo tudi v tujini rojake, ki se radi
spominjajo cerkve.

Grims Stanko,
izseljenski duhovnik.

Nemčija

Gladbeck. — Materinski dan. — 25. ma-
ja je naša rožnenski bratovščina obha-
jala materinski dan, katerega so se naše
mamice udeležile v obilnem številu. Bil
je lep in kratkočasen popoldan. V dvo-
rani je bil pripravljen lep oltarček s ki-
pom Mater Božje, okrašen z zelenjem,
majniški Kraljici v čast so gorele sveče.

Po pozdravu predsednice se je k Ma-
riji dvigala iz sre pesem za pesmijo. V
svojem lepem govoru je predsednica iz-
razila misel, naj tega dne ne posvetimo
samo v to, da bi častile same sebe, ker
to bodo storili naši malčki s svojim na-
stopom, marveč da počastimo našo nebe-

ško Mater, Kraljico majnika, naj nas pod svojim okriljem ohrani edine, zveste veri in naši rodni zemlji, materi Sloveniji.

Spomnile smo se svojih dragih mamic, ki jih že toliko počiva pod mlo domačo grudo, kjer so nam tekale zibelke. Slovenska mati naj bo zgled vsem drugim materam, ker je močna, stanovitna in vztrajna, ker je verna, zvesta Bogu in narodu. Torej bodimo ponosne na svoje dobre mamice, ki so nas vzgojile v dobre, zavedne državljanke. Deklice so recitirale pesem »Materam«, ki jo je sestavila predsednica sama. Sledila sta dva dramatična prizora: v prvem je izražena hol otroka, ki je prezgodaj izgubil mater, drugi, — tega je izvajal dekleški krožek —, pa prikazuje srečo otroka v ma-

Belgija

Eysden. — Proslava 10 letnice Društva sv. Barbare. — Na binkoštno nedeljo je praznovalo tukajšnje Jugoslovansko društvo sv. Barbare 10 letnico svojega obstoja. Pričetek slavnosti je bil dopoldne s slovesno sv. mašo, ki jo je daroval g. pater Remec. Pel je moški zbor društva »Zvon« iz Eysdena. Sv. maše se je udeležilo mnogo Slovencev, posebno iz Holandije. Veličasten je bil sprevod popoldne, katerega so se udeležila vsa društva iz belgijskega in holandskega Limburga. Za okras spreveda so stopali otroci mladinskega odseka »Slavček« iz Heerlerheide, deklice mladinskega odseka »Smarnica« iz Eysdena pa so nosile sliko sv. Barbare.

Točno ob tretji uri popoldne se je sprevod z godbo (55 oseb) na čelu s petimi zastavami 13 društev začel pomikati proti cerkvi k slovenskim večernicam, ki jih je prav tako pel g. p. Remec SJ. Prvičkrat smo slišali v Eysdenu slovenske pete litanije; pod vodstvom g. p. Teotima je holandski slovenski pevski zbor krasno odpeval. Po litanijah smo se slikali, nato pa smo odšli v zborovalno dvorano, kjer se je vršil ves spored proslave.

Predsednik društva g. Jelovšek Franc, je otvoril zborovanje. Pozdravil je vse jugoslovanske rojake, ki so prišli od blizu in daleč na proslavo desetletnice. Zahvalil se je obilnemu številu udeležencev, saj jih je bilo nad 400. Predvsem je pozdravil izseljenskega zastopnika gosp. Svajgerja iz Bruslja, zatem gg. pp. Remca in Teotima. Zahvalil se je za obilno udeležbo naših rojakov iz Holandije, zvezinemu predsedniku g. Hladinu, tajniku g. Seliču in naslednjim jugoslovanskim društvom sv. Barbare v Holandiji, ki so poslala svoja zastopstva: mladinskemu odseku iz Heerlerheide, društvom iz Eygelshoven, Lutterade, Hoensbroeka, Brunssuma, Chevremona, nadalje društvom iz sosednjih belgijskih kolonij, jugoslovanskima podpornima društvoma sv. Barbare v Waterschei in Eysdenu, ženskemu društvu »Platinica«, pevskemu društvu »Zvon« in tamberaškemu odseku iz Eysdena.

Tajnik društva g. Globevnik je poročal o društvenem delovanju, o desetletnem obstoju podporne blagajne in njenem stanju. Društvo je bilo ustanovljeno 4. maja 1929. Ustanovitelj je bil jezuitski pater g. Lederhas, ki je tedaj študiral v Belgiji. Društvo šteje 120 rednih članov

terinem okrilju, kako se veseli, raja in prepeva. Kitice za ta prizor je priredila predsednica, krožek pa je vodila gđc. Kostanjevec, ki je otroke naučila vse na izust, saj nimamo nikakih knjig in nikake učne moči. Rajanje otrok sta na kitari spremljali gospe Seničarjeva in Berleževea.

Lepe so bile te ure, ki smo jih skupaj preživele. Ta naša prireditve je dokaz, da se trudimo gojiti in ohraniti našo slovensko kulturo, obenem pa, kako nujno nam je potreben slovenski duhovnik in učna moč (podčrtal ur.!), kajti mi imamo svoje stanovske dolžnosti in le s težavo stvar nekoliko skupaj držimo.

Torej pohitite s pomočjo! Prosimo pa tudi vse naše drage v domovini, da bi se pri kongresu Kristusa Kralja spomnili naš izseljencev v tujini, ki ne bomo deležni te milosti, vendar pa bomo v duhu združeni.

Prilagam sliko naših deklic, ki so raje. Ana Kostanjevec.

in 4 častne člane, umrlo je 8 članov. Društvenih zborovanj je bilo 29, odborovih sej 115, raznih prireditvev 38. Čisti dohodek prireditvev je znašal 28.630 Frs. V bolniško knjigo prijavljenih bolnih in ranjenih članov je bilo 1354. Bolniških dni je bilo priznanih 16.564. Bolniških podpor je društvo izplačalo 165.640 Frs, obenem tudi več izrednih podpor. Ob smrti člana prispeva društvo za pogrebne stroške 500 Frs. Podano je bilo tudi poročilo o stanju blagajne: skupni dohodki v desetih letih so znašali 230.533 Frs, stroški pa 215.833 Frs, tako da je ostalo v blagajni 16.700 Frs.

Izseljenski učitelj g. Stoviček Svato-pluk je podal poročilo o kulturnem in prosvetnem delu društva, o društveni knjižnici in njenem razvoju. Ves program v dvorani je trajal štiri ure. Govorilo je več govornikov, pomenljiv je bil zlasti govor g. p. Remca. Bilo je več deklaracij, glasbeni del programa pa so izvajali: pevsko društvo »Zvon« in tamburaški odsek iz Eysdena, mladinski odsek »Slavček« in pevski zbor iz Heerleheide, in še pevci iz Chevremona. Našemu vabilu se je odzval tudi tukajšnji gospod župnik in državni ter deželni poslanec, zdravnik dr. Dexters, ki nam je v raznih zadevah vedno naklonjen in vedno pripravljen, da nam pomaga. Navzoči so bili tudi zastopniki občine in policije. Igrala nam je občinska godba iz Eysdena, ki je z izvajanjem »Rudarske simfonije« olepšala ves program proslave. Vsem rojakom, ki so se naše proslave udeležili, se najiskrenejše zahvaljuje za odbor

Globevnik Anton I. r., tajnik,
Louis Mercier 101, Eysden, Belgija.

Eysden. — Prvo jugoslovansko žensko društvo v Belgiji. — Javnosti še ni mnogo znano, da se je ustanovilo novo, toda tudi prvo jugoslovansko žensko društvo v Belgiji. V spomin na naše lepe planine smo izbrala društvo ime »Planinka«! To novorojeno, komaj nekaj mesecev staro društvo je dobilo med Slovenci mnogo odziva. Temu je dokaz, kako polnoštevilno sta bili obiskani naši dve prireditvi, čajanka in tombola. Društvo ima že nad 60 članic, ki plačujejo mesečno malo članarino za podporo v boleznih in neugodah. Pravi namen tega društva pa je: zbirati rojakinje in gojiti prijateljsko edinost, podpirati jih v boleznih in neugodah, boriti se za socialne in kulturne pravice, gojiti ljubezen do domovine in materinskega jezika, nuditi članicam potrebni pouk in razvedrilo. Tudi verske dolžnosti naj izpolnjujejo, kakor nas je učila naša slovenska mati. Obračamo se na vse socialne ustanove v domovini, da naše prizna-

devanje podpro. Pozdravljamo vse rojake v domovini in tujini!

V imenu društva — blagajničarka.

Nova slovenska naselbina v Nemčiji

Ob zaključku redakcije smo prejeli naslednji dopis iz Nemčije:

Cenjeno uredništvo!

Naznanjam Vam tudi novo naselbino Slovencev, ki so se naselili šele pred šestimi tedni, nekateri še pozneje. Stirje med njimi imajo s seboj tudi že svoje družine, pet pa jih še čaka, da pridejo za njimi. Samskih, samih mladih fantov je devet. Vsi ti so popolnoma odtrgani od svoje domovine, zato bi radi kaj čitva. Naprošam Vas, pošljite nam en izvod »Vestnika«. Tudi »Domoljuba« bi si radi naročili.

S pozdravom

Ivan Kotar,
Zollhaus-Blumberg, Baden,

Jugoslovani v Južni Afriki

Tudi po raznih krajih južnoafriške Unije se nahaja lepo število jugoslovanskih izseljencev. V pretežni večini so tu zastopani Dalmatinci in Primorci, ki si služijo kruh največ po velikih rudnikih ali pa pri gradbenih delih. Največja njihova naselbina je v Johannesburgu, kjer jih živi okrog 3000; nekako 150 jih je v Pretoriji, približno toliko tudi v Capetownu, dočim jih je v Durbanu okrog 100. Naša država ima tam svojega častnega konzula (pokojni Strekelj Danilo, eden prvih jugoslovanskih inteligentov, ki so prišli v Južno Afriko, za njim je to mesto zavzel g. Sinović).

Jugoslovanski izseljenci so razvili živahno društveno delovanje. Večinoma se

Večje kmetiško posestvo

arondirano, na lepem kraju Dolenjske, trideset ur od kolodvora v Novem mestu, v izmari 33 hektarjev, gozd in vse druge kulture v dobrem stanju, se radi družinskih razmer takoj proda pod ugodnimi plačilnimi pogoji.

Naslov v pisarni Družbe sv. Rafaela in izselj. zbor. v Ljubljani, Tyrševa 30/1.

Največji slovenski popularnovarni denarni zavež

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

Stanje vlog

420,000.000 din

Lastne rezerve nad

26,000.000— din

Dovoljuje posojila

proti vknjižbi. Za

vse obveze hranil-

nice jamči Mestna

občina ljubljanska

zbirajo v »Jugoslovanskem klubu« v Johannesburgu, edinem jugoslovanskem izseljenskem klubu, ki je registriran pri južnoafriških oblasteh. Poleg tega obstoji v Johannesburgu še društvo »Slavenska Zora«, ki pa ni registrirano. Zlasti se slovesno praznujejo naši državni prazniki.

Predpisi za vseljevanje v Južno Afriko so zelo poostreni. Razen tega je pred dve ma letoma izšel zakon, ki izključuje vseljevanje vsem narodnostim, izvzemši Holandce. Zanimivo je tudi, da v Južni Afriki radi smatrajo naše ljudi za Žide; kriva je temu angleška izgovorjava imena za Jugoslavijo, ki vsebuje zlog »Yuc« — (izgovori Džu), to pa pomeni Žida.

Pojasnilo uredništva. Zaradi ozko odmerjenega prostora nismo mogli nekaterih dopisov objaviti v prejšnji številki, zato jih objavljamo zdaj. Prav tako smo iz istih razlogov sem in tja morali kak dopis nekoliko okrajšati, vendar tako, da na svoji vsebini ni utrpel škode. Drage dopisnike vljudno prosimo, naj to upoštevajo. Ker bo Vestnik izhajal odslej redno prvi dan v mesecu (doslej je izhajal sredi meseca), naj vsi naši dragi sodelavci pošiljajo dopise in ostalo gradivo za Vestnik najkasneje do 15. dne prejšnjega meseca.

Novi naročniki:

Cerne Marija, Kranj, Kokrški breg 1. — Jakopič Simona, Cirčiče 7, p. Kranj. — Kostrun Marija, Podnart 25. — Kristan Vida, Kranj, Savski breg 10. — Okorn Anica, Senčur 11. — Strupi Amalija, Rupa 10, p. Kranj. — Grašič Ignacij, Kranj, Stara c. 11. — Kozina Marija, Cirčiče 20, p. Kranj. — Regovec Milan, Hrib 3, pošta Preddvor. — Seme Alojzij, Kranj, Klanec 68. — Andrašič Stanislav, Kranj, Menčingerjev trg 5. — Regoršek Maksimiljan, Kranj, Na Skali 4. — Paravan Kati, Hospice Montreal, Aude, France. — Biblioteka Fr. Vesel, Ljubljana, Komenskega 8. Poljšak Albin, Heidebreck o/2, Rathaus, Deutschland. — Jeranko Marija, Gradec št. 14, p. Laško. — Steinmetz Ivana, pri gospe Kosec, Ljubljana, Krojaška ul. 5. — Kurivo, d. z. o. z., Ljubljana. — Rev. S. Koder Marie Matilde, Notre Dame de Sion, Khasnadar par le Bordo, Tunisie, Africa. — Drenovec France, akademik, Rajhenburg, Kožamelj Anton, vas Gabrovka, pošta Križ pri Litiji. — Soeur Kristina Knez, Colegio Santa Ines, Santa Tecla, Republica de El Salvador, Centro America. — Skofljč Marija, Senčur 54 pri Kranju. — Drenik Marija, Ljubljana, Nunska 10. — Preskar Rudolf, Janner über Brieg, Breslau, Deutschland. — Debevec Kristina, Ljubljana, Ciglerjeva 11. — Hozjan Ignac, Fabrik Päckstein, Post Hirt in Kärnten, Deutschland. — Gosenar Frančiška, Nebelschütz über Kumentz, Sachsen. — Hrovat Alojz, Althensdorf über Lochau, Sachsen. — Hostnik Ana, Cite du Calvarie 55, Leforest P. d. C., France. — Kmet Ivan, Gornji Podšumberk, p. Zagradec. — Jesenik Viktor, Petit seminaire, Bosserswille, Par Art sur Meurte (M. et M.), France. — Abbé Guy F., aumonier des Soeurs Trinitaires a Sainte Marthe, Marseille, France. — Marija Dretnik, Leše, p. Prevalje. — Franc Garber, Leše, p. Prevalje.